

Tafsir Dergisi - Tafsir Journal

e-ISSN: 2792-078X

Cilt/Volume: 1, Sayı/Issue: 1 (Kasım / November 2021): 93-114

İcâzu'l-Kur'ân'a Dair: Mahmud M. ŞAKİR Regarding The Inimitability (I'Jaz) Of The Qur'an: Mahmud M. Shakir

Çev.: Muhammed Çelik

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Dicle University, Faculty of Theology, Department of Tafsir
Diyarbakır, Turkey
mucelik1960@gmail.com
orcid: 0000-0002-7711-7480.

Makale Bilgisi/Article Information
Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 20.09.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 5.11.2021
Yayın Tarihi/Pub Date: 30.11.2021

Atıf/Cite as

Çelik, Muhammed. İcâzu'l-Kur'ân'a Dair Mahmud M. ŞAKİR, Tafsir Dergisi 1/1 (Kasım 2021), 93-114
Çelik, Muhammed. Regarding The Inimitability (I'Jaz) Of The Qur'an Mahmud M. Shakir,
Tafsir Journal 1/1 (November 2021), 93-114

İntihal/Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. Published by Tafsir Journal, Turkey. <http://www.tafsirdergisi.com/index.php/tafsir/index>
Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Regarding The Inimitability (I'jaz) Of The Qur'an*

Mahmud M. Shakir

Abstract

This article is the translation of Mahmud M. Shakir's presentation to *ez-Zâhiretu'l-Kur'âniyye* which was translated into Arabic at the request of Malik b. Nabi. Mahmud M. Shakir states in this article that Malik b. Nabi developed an original method, successfully applied it in his book, and followed a sound (authentic) path. In addition, he candidly states that he is aware of the pains suffered during the writing process of this book, that he has gone through some similar paths for a long time, and that he has experienced the same difficulties. Therefore, rightly speaking, "I think I am the person who knows best the importance of this book among the people." says. In the article, it is stated that the problem of the modern mind in the Islamic world is the destruction of the most important aspects of culture through orientalism. In addition, it is emphasized that Muslims have not yet researched orientalism, they have not revealed their tricks, and they have not fully examined how it affects their cultural and human life in many ways. In fact, the work takes place in the opposite direction of what should be; Muslims, as orientalism instilled in them, research and examine these studies as a source of knowledge, culture and thought that the student should study. In this respect, in the article, Malik b. Nabi's statement that "the literary studies of orientalists have reached the point of danger of 'ray' that we can hardly imagine" is included. This "ray" is the most serious and comprehensive danger to the "modern mind", which wants to understand the proofs of the inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an in a way that is contented and satiated. Mahmud M. Shakir explains one reason why he wrote this article as follows: It is to help the reader to put Malik b. Nabi's book *ez-Zahiretu'l-Kur'âniyye* (The Miracle of the Qur'an) where it should be, and to make sure that he notices the signs on the way he has covered while reading this book. In addition, he states with reasons that Malik b. Nabi, in the aforementioned book, was influenced by the orientalists in his criticism of the "Classical Quranic exegesis (*Tafsir*) method" and that this criticism is not accurate. He also mentions in his work that those who cast doubt on the authenticity of pre-Islamic poetry are orientalists. The author argues that this work of Malik b. Nabi is a very important and successful work and appeals to today's youth. However, the author states that the subjects covered in this work are not about the inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an. The writer states that the subjects have been presented as the inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an since ancient times can be included in the issues related to *tawhid*, that the inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an is actually hidden in his "declaration (*beyan*)" and opens this issue up for discussion. The inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an, as its wording and history express, is considered as the proof of the truth of the prophethood of the Prophet. Therefore, knowing the inimitability (*i'jaz*) of the Qur'an is an issue that a Muslim or a researcher can never be independent of. Arabic, the language in which the Qur'an was revealed as a miraculous word, in its nature, has the potential to distinguish the enormous difference between human speech and speech beyond its power. However, it is a separate research topic to reveal the differences between the Qur'an's statement and the statement of human beings. It is really sad that the new generation makes a tool of ridicule, amusement and contempt not only the poetry of ignorance (*jahiliyyah*), but also the old language, the ancient Arabic. However, there are many reasons to be hopeful. As Malik b. Anas said: "Whatever the beginning of this *ummah* was corrected, its end will be corrected with it." Since the beginning was corrected with the declaration (*beyan*), that is, the Qur'an, the end will also be corrected with the Qur'an.

* This article is the translation of Mahmud M. Shakir's Presentation to *ez-Zâhiretu'l-Kur'âniyye* (4th edition, Cairo 1987, 17-50) which is the Arabic translation of Malik b. Nabi's French book *Le Phé-noméne Coranique* by Abdussabur Sahin. The work has also been translated from the original to Turkish. See. Malik b. Nabi, *Kur'an-ı Kerim Mucizesi*, Trans.: Ergün GÖZE, Istanbul 1969.

İcâzu'l-Kur'ân'a Dair*

Mahmud M. ŞAKİR

Öz

Bu yazı, Malik b. Nebi'nin talebi üzerine Arapça'ya çevrilen kitabı ez-Zâhiretu'l-Kur'âniyye'ye, Mahmud M. Şakir'in yazdığı Sunuş'un çevirisidir. Mahmud M. Şakir bu yazıda, Malik b. Nebi'nin orijinal bir usul geliştirdiğini, kitabında onu başarıyla uyguladığını ve sahih bir yol izlediğini belirtmektedir. Ayrıca bu kitabın telif sürecinde çekilen sancuların farkında olduğunu, kendisinin de uzun süre benzer birtakım patikalardan geçtiğini, aynı zorlukları yaşadığını açık yüreklilikle ifade etmektedir. Onun için haklı olarak "İnsanlar içinde bu kitabın önemini en iyi bilen kimse olduğumu sanıyorum." demektedir. Yazıda İslam âleminde modern aklın probleminin, kültürün en önemli yönlerinin oryantalizm aracılığıyla yıkılması olduğu tespitine yer verilmektedir. Ayrıca Müslümanların oryantalizmi henüz araştırmadıkları, desiselerini ortaya çıkartmadıkları, kültür ve insani hayatlarını birçok açıdan nasıl etkilediğini tam olarak irdelemedikleri vurgulanmaktadır. Hatta iş olması gerekenin aksi istikametinde cereyan etmekte; Müslümanlar, oryantalizmin kendilerine telkin ettiği gibi bu çalışmaları talebenin tahsil etmesi gereken ilim, kültür ve düşünce kaynağı olarak araştırıp incelemektedirler. Bu itibarla yazıda, Malik b. Nebi'nin, "oryantalistlerin edebiyat çalışmaları, neredeyse tasavvur edemeyeceğimiz 'ışın' tehlikesi noktasına ulaşmıştır" tespitine yer verilmektedir. Bu "ışın", Kur'ân'ın İcâzının delillerini hoşnut olup doyunluğa ulaşacağı şekilde idrak etmek isteyen "modern akıl" için en ciddi, en kapsamlı tehlikedir. Mahmud M. Şakir, bu yazıyı kaleme almasının bir sebebinin şöyle açıklamaktadır: Malik b. Nebi'nin ez-Zâhiretu'l-Kur'âniyye (Kur'ân Mucizesi) kitabını, olması gereken yere koyması için okura yardımcı olmak ve bu kitabı okurken kat ettiği yoldaki işaretleri fark etmesini temin etmektir. Bunun yanında Malik b. Nebi'nin adı geçen kitabında "Klasik Tefsir Usulü"ne yönelttiği tenkitte oryantalistlerden etkilendiğini ve bu eleştirinin isabetli olmadığını gerekçeleriyle belirtmektedir. Ayrıca İslam öncesi şiirin sıhhati konusunda şüphe uyandıranların oryantalistler olduğuna da eserinde yer vermektedir. Yazar, Malik b. Nebi'nin bu eserinin oldukça önemli ve başarılı bir çalışma olduğunu, günümüz gençliğine hitap ettiğini savunmaktadır. Ancak müellif, bu eserde ele alınan konuların Kur'ân'ın İcâzı hakkında olmadığını dile getirmektedir. Eskiden beri Kur'ân'ın İcâzı diye sunulan konuların tevhid ile ilgili meselelere dahil olabileceğini, Kur'ân'ın İcâzı'nın aslında O'nun "beyan"ında saklı olduğunu dile getirmekte ve bu konuyu tartışmaya açmaktadır. Lafzının ve tarihinin ifade ettiği gibi Kur'ân'ın İcâzı, Hz. Peygamber'in nübüvvetinin doğruluğunun delili sayılmaktadır. Binaenaleyh İcâzu'l-Kur'ân'ı bilmek, bir müslümanın veya araştırmacının asla müstağni kalamayacağı bir konudur. Kur'ân'ın muciz bir kelam olarak nazil olduğu dil olan Arapça, tabiatında beşer kelamı ile onun gücünü aşan kelam arasındaki muazzam farkı ayırt etme potansiyeline sahiptir. Fakat Kur'ân'ın beyanı ile beşerin beyanının birbirinden ayrıldığı yönleri açığa çıkartmak, ayrı bir araştırma konusudur. Yeni neslin, sadece cahiliye şiirini değil, tümüyle eski dili yani kadim Arapça'yı da alay, eğlence ve küçümseme aracı yapması, gerçekten hüznü vericidir. Fakat her şeye rağmen ümitli olmak için pek çok sebep vardır. Mâlik b. Enes'in dediği gibi: "Bu ümmetin evveli ne ile ıslah olduysa sonu da onunla ıslah olur." Evveli, Beyan yani Kur'ân ile ıslah olduğuna göre, sonu da yine Kur'ân ile ıslah olacaktır.

Sunuş

Hamdin tamamı tek olan, ortağı olmayan Allah'a mahsustur; o hamdin bizi O'nun rızasına yaklaştırmasını niyaz ederiz. Allah'ın salat ve selamı, iki yüce resulün İbrahim ve

* Bu yazı, Malik b. Nebi'nin, Fransızca olarak kaleme aldığı Le Phé-noméne Coranique adlı kitabının, Abdussabur Şahin tarafından yapılan Arapça çevirisi olan ez-Zâhiretu'l-Kur'âniyye'ye (4. Baskı, el-Kâhire 1987, 17-50), Mahmud M. Şakir'in yazdığı Sunuş'un çevirisidir. Eser, aslından Türkçe'ye de çevrilmiştir. Bkz. Malik b. Nebi, Kur'ân-ı Kerim Mucizesi, Çev.: Ergün Göze, İstanbul 1969.

İsmail'in evladından olan nebisi Hz. Mustafa'ya olsun; o salatın bizi O'nun cennetine yaklaştırmasını dileriz.

İşbu Kur'an Mucizesi kitabı, kendini tanıtmaya kâfidir. Bu itibarla, kendi kendisini okuyucusuna takdim etmeye kâfi olan bir kitabı benim sunmaya kalkmam adalete sığmaz. Kardeşim Üstad Malik bin Nebi ve kitabının tanıtıma ihtiyacı yoktur. Elbette başlı başına müstakil bir metot olan bir kitabı değerlendirmem kolay değildir; zira ondan önce böyle bir kitabın yazıldığını sanmıyorum. Usulünü kendisinin tatbik etmesi bu kitabın metodunun ne kadar mükemmel olduğunu ortaya koyar. Aynı şekilde, okuyucusunun etraflı bir şekilde onu her açıdan incelemeye olan arzu ve isteği yine mükemmel olduğunu gösterir. Bunu, methetmek için söylemiyorum. Zira biliyorum: Bir adam, Hz. Peygamber (asm)'ın yanında bir adamı methedince ona: "Yazıklar olsun sana! Arkadaşının boynunu vurdun" dedi ve bunu üç kez tekrarladı. Onun için, methetmek suretiyle boynunu vurmaktan veya aşırı övgümlle helak etmekten kaçınacak kadar Malik nezdinde değerlidir.

Lakin insanlar içinde bu kitabın önemini en iyi bilen kimse olduğumu sanıyorum. Sahibi, onu niçin yazdığını açıklamış, hangi sebeplerle kaleme aldığını belirtmiştir. Meşguliyetler uzun zaman (bu kitabı etraflı bir şekilde inceleyip değerlendirmekten) beni alıyordu. Derken ıssız ve ürkütücü yollara koyulduktan sonra, Malik'in bu kitabı telif ederken onu bu metodunu takip etmeye sevk eden sebeplere ısındım, maksadını anladım. İşbu kitabı okudum ve ona arkadaş oldum; ondan bir fasıl okudukça kendimin de başkaları gibi uzun süre birtakım patikalardan geçtiğimi gördüm. Ardından şöyle hayal ettim: Malik bu kitabı, benim de daha önce geçtiğim birtakım badirelerden, imtihanlardan geçtikten sonra telif etmiştir.

Sonra Allah Teâla onun yüzüne baktı, ona doğruyu gösterdi de sahih yolu izledi. O sahih yol da Mâlik'in kitabının, Kur'an'ın İcâz'ını ispata dair bazı deliller ihtiva etmesidir; Kur'an indirilmiş bir Kitaptır, O'nu göklerdeki ve yerdeki gizlilikleri bilen indirmiştir ve O'nu insanlara tebliğ eden sadık Resul (asm)'dır. Rabbi o Resul'e, insanlara ne tebliğ etmesini emretmişse, O da onu tebliğ etmiştir. Bu sadık Resul ile tebliğ ettiği kelam arasında kalın bir perde vardır. Kur'an ile O'nu tebliğ eden arasındaki bu kalın perde apaçık bir gerçektir. Hz. Peygamber'in hayatını iyice inceledikten sonra Allah'ın Kitabını, gafil değil de agah bir akılla araştıran kimse bu konuda yanlış yapmaz (ilahi kelam ile mübelliği olan beşerî birbirinden ayıran duvarı fark eder).

Malik'in takip ettiği bu metot; insan psikolojisinin tabiatı, beşer fitratında din edinmenin yaratılıştan geldiği, zaman zaman çelişkiler damga vursa da her insanda örtülü olarak var olan din edinme arzusunun varlığını açığa çıkartan mezhepler ve inançlar tarihi üzerinde uzun uzadıya düşünme usulüne dayanan bir metottur. Ayrıca Malik'in usulü, Nübüvvet tarihi ve hususiyetleri ile -annem babam ona feda olsun- Hz. Peygamber'in doğumundan Refik-i Âlâ'ya kavuşmasına kadar olan hayatı üzerinde yaptığı uzun soluklu araştırma ve incelemeye dayanmaktadır. Yine onun usulü, bizzat kendi doğruluğuna yani Allah'ın kelamı olup her açıdan beşer kelamından farklı olduğuna delil olmak üzere gelen Belagat (Kur'an-ı Kerim) üzerinde araştırmaya dayanmaktadır.

Bu metot çerçevesinde, Malik'in karşı karşıya kaldığı sıkıntı ve zorluk, tıpkı benim ve bu asırdaki Müslümanlardan bir neslin karşılaştığı sıkıntı ve zorluk gibi sana açıkça belli olacaktır. Hatta araştırmanın Giriş kısmında, kitabına başlarken bu zorluğu müşahhas bir şekilde görürsün. Orada, sana genç Müslüman talebenin bu asırda, Kur'an'ın İcâz'ını, hoşnut olacağı ve doyunluğa ulaşacağı bir şekilde idrak etmek için maruz kaldığı ve kalmaya devam ettiği problemini tasvir etmektedir.

İşbu meselede problemin özü, İslam alemi gençliğinin onunla düşündüğü ve Kur'an'ın İcâz'ının delillerini hoşnut kalıp doyunluğa ulaşacağı bir şekilde idrak etmek istediği bu modern akıldır. Elbette "akıl" vehbidir; Allah onu her canlıya bağışlamıştır. Fakat onun tefekkür tarzları kesbi olup basireti kullanmaktan, eğitim ve öğretimden, kültürden ve

kişinin bu hayatta yaşadığı binlerce tecrübeden elde edilir. Onun için her şeyden önce, İslam dünyasındaki bu modern aklın durumunu düşünmemiz gerekir; çünkü bu akli anlamak, her doğru araştırmada yol ve metodumuzu belirlemektedir. Ayrıca tatmin ve hoşnut olması için araştırmamızı o akla sunmak isteriz.

İslam'ın başlangıcından beri, İslam orduları, dünyanın birçok yerinde savaşa girdiler. Bununla beraber İslam akli, Müslüman insanın ayak bastığı her yerde ondan daha korkunç savaflara girdi ve muzaffer (İslam) ordusunun ayakları altında devletlerin temelleri yıkıldı. Bununla beraber, muhalif kültürlerin temelleri muzaffer İslam aklının nuru altında hezimete uğradı. Bu şiddetli çatışmalar hem savaş meydanında hem de kültür alanında, ta bu son asra kadar sürüp gitti.

Avrupa medeniyeti yeniden dirildi. Ardından bütün silahlarıyla, bizim tarihimizde de onların tarihinde de en büyük savafla girmek için İslam âleminin kalbine saldırmak üzere yola çıktı. Bu öyle bir savaftır ki, henüz İslam âleminden kimse onun metodlarını ve meydanlarını kavramadığı gibi, bize olan etkilerini iyice araştıran da olmadı. Bunları her açıdan araştırmaya gücü yeten kimse bu işi üstlenmedi. Ben de bu çalışmada, bu meseleyi araştıracığımı sanmıyorum. Fakat o meselenin, bu kitabın (Malik Bin Nebi'nin Kur'ân Mucizesi) okuruna fayda veren bir yönüne değineceğim. Tabi eğer o okur, araştırmasında karşılaştığı zorluklara göğüs geren azimli ve hırslı bir araştırmacı ise.

Hristiyan Avrupa âlemi ile İslam âlemi arasında cereyan eden bu yeni harp, bir tek meydana olmadı, bilakis bu harp iki meydana gerçekleşti: Savaş meydanı, kültür meydanı. İslam âleminin, bilinen sebeplerden ötürü savaş meydanında silahı bırakması çok sürmedi. Kültür alanına gelince, orada savaflar nesil nesil, sene sene hatta gün be gün devam etti. İşte bu iki savaşın en tehlikelisi, etkisi en geniş boyutta olan ve İslami hayat ve akıl için en yıkıcı olan bu kültür savaşıydı. Zira hasmımız, bizim bilmediğimizi biliyor; bu savaşın bizimle onun arasında ayırt edici bir savaş olduğunun farkındaydı. O, bu savaşın, bizim bilmediğimiz sırlarını biliyor, bizim farkında olmadığımız gizliliklerini ve araçlarını biliyor; bizim bilmediğimiz alanlarını biliyor, buna yönelik bizim yapmadığımız silahları yapıyor ve bizi yok edecek vesileleri araştırıyordu. Oysa biz (karşı tarafı yok etmeye yönelik) böyle araştırmalar yapmıyor veya bunu aklımızda bile geçirmiyorduk. İslam ülkelerinin tümünün savaş meydanında yenilgiye uğraması hasmımızın elini güçlendirdi. Böylece hayatın her alanında İslam ülkelerinin işlerinin anahtarları (yönetimi) onların eline geçti. Artık İslam ülkelerinin siyasetinin, ekonomisinin ve medyasının kontrolü onlardaydı; yani İslami hayatı ve akli tam olarak yönlendirmenin anahtarları artık onların elindeydi.

Kültür ve akıl savaş alanları saymaya gelmez; bilakis bunlar hayat, eğitim ve beslenme yanında fikir, inanç, edebiyat, sanat ve siyaset dâhil olmak üzere her açıdan toplumu kuşatır; hatta insanın, yeryüzünde var olduğundan beri bildiği hayatı insan hayatı yapan ne varsa hepsini içine alır. Hasımın, kültür savaşında edindiği yöntemler saymaya gelmez; çünkü bu yöntemler, savaş verilen sahalarda genişliğine ve çokluğuna göre değişiklik, farklılık ve yenilik gösterir. Bu alanlarda kullanılan savaş silahları en gizli silahlardır; çünkü kültürlü kimsenin akli gün be gün hatta saat be saat şekilleniyor. O, eğitim-öğretim yoluyla ve topluma karışmak suretiyle birtakım alışkanlıklar/düşünceler benimsiyor. Bu da uzun süre aynı çevrede yaşamak (ülfet), sürekli telkine maruz kalmak, gizli tuzaklar, saptıran tartışmalar, esas maksadın süslerle perdelenmesi, baskın gelen tutku ve ayakta olan binayı yıkmak için yapılan çeşitli entrikalar ve tuzaklarla gerçekleşir ki hasım, o binanın enkazı üzerinde kendi istediği ve arzu ettiği binayı yapsın.

Allah'ın dediği olmuştur. İslam âleminin kültür alanında hezimetleri, nesilden nesle birbirini takip etti. Aynı şekilde savaş ve çatışmalar da yazılı bir sır olarak birbirini takip etti ve bugüne kadar İslam ordularının komutan ve orduları bunu araştırmadılar. Kültür savaşları da gizli bir sır olarak olduğu gibi kaldı; İslam kültür öncüleri ve ordusu bunu araştırıp incelemedi. Hatta bundan daha büyüğü oldu: İslam âleminin kültür öncülerinin çoğu, orduları da dâhil -bilerek veya bilmeyerek- hasımlarının öncülerine tabi olmuş,

onlardan emir alıyorlar ve bizzat kendileri mensup oldukları hatta zaman zaman dini bir gayret ve samimiyet eseri olarak savunma durumuna geçtikleri İslam aklına düşmana dönüşmüşlerdir.

Hasmın maksadı, kültürü kültürle çatıştırmak veya dalaleti hidayetle vuruşturmak yahut batılı hakla güreştirmek ya da zayıf unsurları kuvvetli olanlarla yok etmek değildir. Bilakis onun ilk ve son maksadı, İslam âleminin kültür meydanında, elinde pusulası olmayan yaralılar ve saralılar bırakmak ve orada onlar için, ancak hasmın bilmesini istediğini bilecek bazı akıllar dikmektir. Nitekim onun, günümüze kadar insanlığın bilinen en büyük kültürünü yıkarken işlediği suçları, tıpkı birçok ülkeyi yıkıp çaresiz bırakırken yaptığı suçlar gibidir. Neticede Allah'ın dediği olmuştur. Hasmımız, istediği ve dilediği hususlarda içimizde galip gelmiştir.

Malik, araştırmanın Giriş'inde, İslam âleminde modern aklın probleminin, kültürün bazı yönlerinin hatta en önemli yönlerinin hasmın en keskin silahı aracılığıyla yıkılması olduğunu açıklamıştır. O da oryantalizm silahıdır. Müslümanlar o silahı henüz araştırmamış, tarihini incelememiş, hilelerini ve saptırmalarını ortaya çıkartmamış, tuzağının gizli sırlarına vakıf olmamış ve onların kültür hayatlarının hatta insani hayatlarını birçok açıdan nasıl etkilediğini tam olarak irdelememişlerdir. Aksine iş, olması gerekenin tersi istikamette cereyan etmiştir. Zira Müslümanlar, oryantalizmin kendilerine telkin ettiği gibi o çalışmalarını talebenin tahsil etmesi gereken ilim, fertlerin özümsemesi gereken kültür, akılların izlemesi gereken düşünce olarak araştırıp inceliyorlar. Hatta Malik'in dediği gibi şu oldu: "İşbu müsteşrikerin edebiyat çalışmaları, neredeyse tasavvur edemeyeceğimiz ışın tehlikesi noktasına ulaşmıştır." Bu ışının bugünkü tarihimize, siyasetimize, akidemize, kitaplarımıza, dinimize, ahlakımıza, okullarımıza, medyamıza ve bütün söz ve işlerimize etkisini ayrıntılı bir şekilde neredeyse tam olarak kimse bilmiyor.

Malik'in ifadesiyle, bu ışın, Kur'ân'ın İcâzının delillerini hoşnut olup doygunluğa ulaşacağı şekilde idrak etmek isteyen modern "akıl" için en büyük ve en kapsamlı tehlikedir. Yine Kur'ân'ın İcâzının delillerinin dayandığı kadim usul hakkında şüphe uyandıran da bu ışındır. Hatta bundan daha büyüğü oldu: Bu ışın öyle kurnaz, öyle sinsi üsluplarla geldi ki, edebi bir metni araştıran kimsenin, -değil onun belagat ve icâzını fark etmek-, onun güzel mi kötü mü olduğuna hükmetmesi için donanması gereken sahil vesileleri bile yaktı.

Malik, araştırmanın Giriş'inde, "cahiliye şiiri" diye bilinen bu garip meseleye değinmiştir ki bunu, Margoliouth¹ bazı oryantalist dergilerinde söz konusu etmiştir. Ardından Taha Hüseyin, Mısır Üniversitesinde Arab Edebiyatı hocası iken yazdığı Cahiliye Şiiri kitabında bu yanlışlığı sahiplenmiştir. İşbu Cahiliye Şiiri kitabının ateşlediği tartışmaları burada anlatacak değilim. Fakat ben, Malik'in ifade ettiği gibi, bu meselenin delilleri ve metotlarıyla İslam âleminde modern akılda, ancak uzun uğraşlar sonunda silinebilecek etkiler bıraktığını belirtmek istiyorum. Enteresant olan, Margoliouth, işbu araştırmasında birçok hileye imza atmış, bu "akıl" da onun üzerine temelini atmıştır. Yüzlerce fikir adamı, bu delillerin ve metotların yanlışlığını ortaya koymak için çalıştı. Ancak bu hile, bundan sonra günümüze kadar, talebe ve hocaların yayınladığı eserlerin birçoğunda belirgin bir damga olarak yerini korudu. Bu itibarla Margoliouth ve taraftarlarını görüş ve düşüncene hakem yapma! Bilakis onu, kendisi gibi müsteşrikerin muhakemesine bırak! Mesela Arberry², Muallakat-ı Seb' (Yedi Askı) kitabının Sonuç kısmında, Margoliouth'un görüşlerini kaydedip

¹ David Samuel Margoliouth (ö. 1940), Londra'da vefat etmiş bir İngiliz oryantalisttir. Bir ara İngiltere Kilisesi'nde papaz olarak etkinlik göstermiştir. 1889-1937 yıllarında Oxford Üniversitesi'nde Arapça profesörü olarak çalışmıştır. (Mütercim).

² John Arberry (ö. 1969), bir İngiliz oryantalisttir. Arap, Pers uygarlıkları ve İslamiyet üzerine yaptığı çalışmalarla temayüz etmiştir. Kahire Üniversitesi'nde Yunan ve Latin Klasikleri bölüm başkanlığı yapmıştır. Cambridge Üniversitesi'nde 1947 yılından ölümüne kadar Arap dilleri bölümünde Arapça profesörü olarak görev almıştır. Koran İnterpreted adıyla yayınladığı Kur'ân Meali, Müslüman olmayan yazarların çevirileri arasında en saygı duyulanlardan biri olmuştur. Kelâbâzi'nin tasavvufa dair et-Taarruf adlı eserini, *The Doctrine of the Sufis* adıyla İngilizceye çevirmiştir. Celaleddin Rumi hakkında yaptığı araştırmalarla tanınmıştır. (Mütercim).

şöyle yalanlar: “Üstad Margoliouth’un ileri sürdüğü bazı delillerin safsata olduğu –“hile” demekten korkuyorum- apaçıktır. Elbette bu görüşler, asrının en büyük ilim adamlarından olduğunda şüphe olmayan birine yakışmıyor.” Bu, sadece Margoliouth için değil, bilakis onun tüm taraftarları ve ilham verdikleri ile ondan fikir enkazı devralanlar için de çok fena bir yargıdır.

Fakat bana göre esas garip olan bundan sonra, Malik’in bu meseleden bahsedip bunun modern akla etkisi üzerinde odaklanması, ardından başka bir sonuca geçip şöyle demiş olmasıdır: “Binaenaleyh, mevcut haliyle problemin boyutu, Edebiyat ve Tarih sınırlarını aşmakta ve kadim Tefsir metodunun tamamını doğrudan ilgilendirmektedir. Bu Tefsir, üslup dengesine dayanmakta ve kelimenin tam anlamıyla cahiliye şiirine itimat etmektedir; bu tartışma götürmez bir gerçektir. Her neyse, bu problemin, İslam düşüncesindeki yeni gelişmeye göre ancak daha esnek bir şekilde ortaya çıkması mümkündür. Bu itibarla, kadim Tefsir metodunun modern düşüncenin icaplarıyla ittifak etmesi için hikmet ve ihtiyaç çerçevesinde tadil edilmesi gerekir.”

Sonra şöyle dedi: “Şimdiye kadar Kur’ân’ın İcâzı, Allah’ın kelamının beşer-üstü olduğu açık deliline dayanıyordu. Tefsirin üslup araştırmasına sığınması, Kur’ân’ın İcâzı’na akli bir temel koymak içindir. Eğer biz, Margoliouth’un teorisinin neticelerini tatbik etseydik bu temel çökerdi. Bu açıdan baktığımızda, Tefsir problemi, Müslümanın akidesinde mühim bir yer işgal eder. Bundan, Müslümana göre Kur’ân’ın İcâzı delilini kastediyorum.”

Ardından Malik şu hükme vardı: “Gerçek şu ki, özellikle Arap olmayan İslam ülkelerinde, Kur’ân’ın bir ayetini, cahiliye dönemi edebiyatından vezinli veya kafiyeli bir parçayla objektif olarak kıyaslayabilecek hiçbir Müslüman yoktur. Çünkü uzun zamandan beri, zevklerimizde mükemmel Arapça’ya sahip değiliz ki edebi bir mukayeseye adil, hikmetli bir sonuç elde edebilelim.” Ben, bu söylemi tartışmak istiyorum ki, Kur’ân Mucizesi kitabını, olması gereken yere koyması için okuyucuya yardımcı olayım ve bu kitabı okurken kat ettiği yoldaki işaretler ona belirgin olsun. Ta ki onun delilleri ve burhanlarından istifade ile elde ettiği güç, ona akide ve imanını kuracağı temeli atmasına yardım etsin.

Kardeşim Malik’i, burada Kur’ân Tefsiri ve onun kadim metoduna değinmeye neyin zorladığını bilmiyorum. Zira bu, İslami ilimlerin kendi başına ayakta olan ve Margoliouth vb.nin uzaktan yakından dokunamayacağı bir ilme müdahaledir. Çünkü kadim âlimlerin tesis ettiği şekliyle Kur’ân Tefsiri ilmi, cahiliye şiiri veya onun dışında başka bir şiiri esas almak suretiyle üslup mukayesesine dayanmaz. İhtiyaca binaen Kadim Tefsirin metodunu bir miktar tadil etmek zorunda kalmamız durumunda elbette bu tadilin ne bu şiirin sıhhati açısından ne de cahiliye üsluplarını Kur’ân üslubu ile karşılaştırma açısından cahiliye şiiri ile bir ilgisi vardır. Kadim âlimlerin tefsirlerinde cahiliye şiirini zikretmelerinin yegâne sebebi, Kur’ân’dan bir edata, yani bir harfe veya kelimeye delil getirmek yahut *takdim, tehir, hazf* vb. Arapça tabirin hususiyetlerinden birini açıklamaktır ki, cahiliye şiiri de İslam şiiri de bu işlem için elverişlidir. Bilinmesi gerekir ki, Kur’ân’la alakalı olan tefsir ilminin gayesi, Kur’ân kelimelerini tek tek ve cümlelerini toplu olarak açıklamak, bu lafız ve cümlelerin binalarındaki, yani ana konularındaki delaletleri ortaya koymaktır. Bu hususta haber ve kıssa ayetleri, adabı muşere ayetleri, ahkam ayetleri ile Kur’ân manalarının şamil olduğu öteki konular eşittir. Bu mesele, Kur’ân’ın İcâzı’ndan tamamen ayrı bir şeydir.

Cahiliye şiiri veya genel anlamda şiirin meseleleri, cahiliyenin ve cahiliye dışındakilerin üslupları, Arapça’nın ve Arapça dışındaki dillerin üslupları ile bunların Kur’ân üslubu ile karşılaştırma meselesine gelince; işte bu, “Kurân’ın İcâzı” ilmi, ardından da “Belagat” ilmidir.

Kurân’ın İcâzı hakkında konuşan kimsenin, bu meseleyi ele almadan önce, iki büyük hakikati açıklığa kavuşturması, karışıklığa meydan vermeyecek şekilde o ikisini açıkça birbirinden ayırt etmesi ve ikisi arasındaki ortak yönleri en belirgin bir tarzda göstermesi kaçınılmazdır.

Birincisi: Kur'ân'ın İcâzı, -lafzı ve tarihinin delalet ettiği gibi-;

- Hz. Peygamber'in, nübüvvetinin doğruluğunu gösteren delilidir.
- Hz. Peygamber, bu Kur'ân kendisine vahyedilen Allah Resulüdür.
- Hz. Peygamber, Kur'ân'ın İcâzı'nı tıpkı kavminden olan sair Araplardan O'na iman edenlerin kendisinden öğrendiği gibi bilmekteydi.

Ayrıca *tahaddi*;

"Yoksa 'Kur'ân'ı uydurdu' mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru kimseler iseniz, haydi Allah'tan başka gücünüzün yettiklerini de yardıma çağırıp, siz de onun gibi uydurma on sure getirin. Size cevap veremedikleri takdirde, bilin ki Kur'ân ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Artık Müslüman oldunuz mu?" (Hûd, 11/13-14).

"De ki: 'İnsanlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler." (el-İsrâ, 17/88) gibi ayetlerin ihtiva ettiği tahaddi; Kur'ân'ın lafzı, nazmı ve beyanıyla yapılan tahaddi olup onun dışında bir şey değildir. Evet tahaddi (meydan okuma), saklı gayb âleminden haberler vermek veya nüzulünden bir asır sonra doğrulanacak olan gelecekle ilgili gayb bilgisi vermek yahut muhatap Arapların idrak edemediği bilgilerle veyahut nazım ve beyanla ilgili olmayan manalarla meydan okumak değildir.

İkincisi: Nübüvvetin delilinin ispatı, vahyin delilinin tasdiki, tıpkı Tevrat, İncil, Zebur vb Allah'ın kitapları gibi Kur'ân'ın da Allah katından geldiği gibi hususlar... Bütün bunlardan herhangi bir şey Kur'ân'ın muciz olduğuna delalet etmez. Ben, İcâzu'l-Kur'ân'ın bilinen manasıyla; Tevrat, İncil ve Zebur'dan birinin sırf Allah katından nazil oldukları için muciz kitap olduğunu söyleyebilecek bir kimsenin olduğunu da zannetmiyorum. Araplardan, Resulullah'ın nübüvvetinin delilini ve O'na gelen vahyin doğruluğunun delilini sırf Kur'ân'ı işitmek yoluyla bilip kabul etmelerinin talep edilmiş olduğu açıktır. Yoksa Allah'ın birliği veya Hz. Peygamber'in nübüvvetinin tasdiki konusunda onlarla mücadele edip delille onları susturduktan sonra tanımları istenmemiştir. Aynı şekilde Hz. Peygamber'in kardeşleri olan peygamberlerin mucizeleri gibi beşerin görünce iman ettiği mucizeler yoluyla tanımları da istenmemiştir. Allah, Kitabının birden çok ayetinde Kur'ân'ı dinlemenin Arapları, O'nun kendi kelimelerine aykırı olup bir beşer kelamı olmadığını, bilakis Rabbulalemin'in kelamı olduğunu kabul etmek zorunda bırakacağını açıkça ifade etmiştir. İşte Allah Teâlâ'nın şu kavlinde bu yönde emir gelmiştir: *"Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah'ın kelamını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Böyle bir muamele, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir"* (et-Tevbe, 9/6). Muciz Kur'ân, nübüvvetin doğruluğuna kesin delildir ama nübüvvetin doğruluğu İcâzu'l-Kur'ân'a delil değildir.

Bu iki hakikati birbirine karıştırmak, teori ve pratikte İcâzu'l-Kur'ân araştırmalarında bu ikisini birbirinden ayırt etmeyi ihmal etmek hem eski hem yeni araştırmalarda çok ciddi karışıklığa sebep olmuştur. Hatta bu karıştırma, İcâzu'l-Kur'ân ilminin ve Belagat ilminin varmasına gereken hedefe ulaşmasını geciktirmiştir.

İmdi (Malik b. Nebi'nin) Kur'ân Mucizesi kitabını inceleyen okurun, kitabın Giriş kısmında ve bazı bölümlerinde düşebileceği bir yanılgıyı şimdiden gidermem yerinde olur; o da bu kitabın maksadının, "Kur'ân mucizdir" tarzında İcâzu'l-Kur'ân ilminin kaidelerini tespit etmek olduğunu vehmetmesidir. Bu yanlıştır, zira Malik'in bu kitabını telifindeki metodu açık seçik bir şekilde gösteriyor ki, onun maksadı nübüvvet delilinin gerçek olduğunu, vahyi delilinin doğru olduğunu ve Kur'ân'ın Allah katından indirilen Allah kelamı olup beşer sözü olmadığını ispattır. Bu, daha önce belirttiğim üzere İcâzu'l-Kur'ân değildir, aksine bu, Tevhid ilminin bir bölümü olmaya daha yakındır. Malik bu hususta, muasır ve muasır olmayan birçok kitabın yetişemediği önemli hedeflere ulaşabilmiştir. Allah, Kitabına ve Nebisine yaptığı bu hizmetten ötürü ona en güzel mükâfatı versin (Âmin).

İcâzu'l-Kur'ân meselesi ise, bu kitabın dışında kalmıştır. Bana göre “modern akıl” adını verdikleri şeyin karşılaşılabileceği en karmaşık problem bu İcâzu'l-Kur'ân meselesidir. Bunu çözdükten sonra o aklın Resulullah (asm)'ın nübüvvetinin doğruluğuna, vahyin sıdkına ve Kur'ân'ın hakkaniyetine olan imanının dayandığı her bir taş ancak yerine oturmuş olur. Aynı şekilde bu meselenin, cahiliye şiiri meselesi ve bu meselenin barındırdığı gizli tuzakla da kuvvetli bir ilgisi vardır. Hatta bunun, kültürümüzün tümü ile ayrılmaz bir ilgisi olduğu gibi Arapların, bütün ilim mahfillerinde dil ve edebiyat öğretiminde her türlü erdemden soyutlanmış bir metot empozisiyle sınanmalarıyla da ilgisi vardır. Bilakis bu mesele bundan daha fazlasını; şekil ve düşünce birlikte olacak şekilde güzelliğin zevkine varabilecek gücü olan her bir Arap veya Müslüman insanı içine alır.

“İcâzu'l-Kur'ân”ın manasını, ne olduğunu ve nasıl olduğunu bilmek bir Müslüman ve bir araştırmacının müstağni kalamayacağı bir konudur. Bu mesele, bir kimsenin manasını bilmeden, tarihine vakıf olmadan, hakikatine delalet eden ayetleri iyice incelemeyen hakkında konuşamayacağı kadar önemlidir. Ben şahsen burada, meseleyi bütün yönleriyle araştırıp konuya son noktayı koyduğumu iddia etmiyorum, fakat Allah'ın yardımıyla, kişinin onu tanımasına yardım edecek bir yönünü anlatıyorum.

Nitekim Hz. Peygamber (asm)'a -anam babam O'na feda olsun-, Hira mağarasında ansızın vahiy gelince (Cebrail) O'na “Oku” dedi. O, “Okur değilim” dedi. Neticede Alak Suresinin ilk beş ayetini okuyuncaya kadar bu durum sürdü: *“Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı alak'tan yarattı. Oku! En cömert rabbindir. O, kalemle yazmayı öğretti. O, insana bilmediğini öğretti.”* (el-Alak, 1-5).

Bu ayetlerle kalbi titrediği halde eve döndü ve Hz. Hatice'ye, *“Beni örtün, beni örtün”* dedi. O'nu örttüler ve korkusu geçti, zira daha önce yaşamadığı bir olay başına gelmişti, daha önce benzerini işitmediği bir kelam işitmişti. Hâlbuki O Araplardan bir adamdı; onların bildiği kelamı biliyor, bilmediklerini bilmiyordu. O'nu -anam babam O'na feda olsun- saran o korku, işittiği bu kelamın kavminden işittiği ve kendisinin bildiği kelama aykırı olması sebebiyle beşer tarihinde ilk hissedilen bir korkuydu. Derken vahiy kızıştı, peş peşe gelmeye başladı; Rabbi kendisine indirileni sindire sindire insanlara okumasını emretti. O da aşiretinden ve kavminden kimseleri arayıp buluyor, kendisine nazil olan vahyi onlara okuyordu. Bu esnada Allah'ın birliği (tevhit) ve kendisinin Allah'ın nebisi olduğuna iman etmeleri için bir delil sunmadığı gibi, tartışma yoluyla onları delille susturma emrini de almamıştı. Aksine sadece onları davet ettiğine iman etmelerini, Nübüvvetini kabul etmelerini istiyordu: Bunu bir tek delille, onlara okuduğu Kur'ân'la yapıyordu.

Şu kadar var ki, böyle bir ikrar ve kabulü mücerret bir okumayla talep etmek ancak şöyle anlamlı olurdu: Kendilerine bu okunan Kur'ân'ın bizzat kendisinde en açık ve en belirgin bir delilin var olması gerekir ki O'nun Hz. Peygamber'in de O'nun gibi başka bir beşerin de kelamı olmadığına en açık delil olsun. Ayrıca böyle bir talep, elbette şöyle anlamlı olurdu: Bu dinleyicilerin, beşer sözü gibi olanla, onun cinsinden olmayana birbirinden belirgin bir şekilde ayırt edebilme gücüne sahip olmaları gerekir. Nitekim bu güce sahiptiler.

Bu Kur'ân, Hz. Peygamber'e tedricen iniyordu. Bilindiği gibi o zaman nazil olan henüz azdı; işte bu az tenzil (Kur'ân), Onun nübüvvetinin yegâne delili idi. O halde o zamana kadar kendisine nazil olan, bugün okumakta olduğumuz Kur'ân'da toplanıp tamamlanmış olana göre kemiyet ve anlam itibarıyla azdı ve bu azlığına rağmen, Onun beşer sözü olmadığına hükmeden apaçık, karşı konulmaz bir delil içermekteydi. Bununla, Kur'ân'ı onlara okuyanın da onlar gibi beşer olduğuna ve Allah tarafından gönderilmiş Resul olduğuna bir delil oluşuyordu.

Bu doğru olunca, -ki doğruluğunda hiç şüphe yoktur- daha önce söylediğimiz, Kur'ân'dan az ayetler, sonra çok ayetler, ardından Kur'ân'ın tamamı... Bunlardan hangisi olursa olsun Arap dinleyicisine okunduğunda ondan, bu kelamın beşer kelamından farklı

olduğuna kesin olarak hükmetmesini talep eden delil durumundadır: Bu hükme ulaştıran bir tek vecihtir: O da beyan ve nazım vechidir.

Kur'ân'ın azının da çoğunun da bu açıdan eşit olduğu anlaşılınca, Kur'ân'da cümleten var olan önceki toplumlar hakkındaki gerçek haberler, gaybi haberler, teşri incelikleri, kâinatın sırları hakkında beşerin ancak nüzulünden uzun asırlar sonra bilebildiği harikulade delaletler, bütün bunlar Araplardan istenen şeyden başkadır. Onlardan istenen Kur'ân'ın nazım ve beyanının, beşerin nazım ve beyanından farklı olduğunu tanıyıp bilmeleri, böylece Onun Rabbulalemin'in kelamı olduğuna kesin bir şekilde hükmetmeleridir.

Burada ilave şöyle bir anlam var: Onlar, bu delille Kur'ân'ın Rabbulalemin'in kelamı olduğunu kabul edince, bu sefer O'nda varit olan önceki toplumların haberleri, gaybi haberler, teşri incelikleri, kâinatın sırlarına dair harikulade delaletler... Bütün bunların da hak olduğuna, bunlardan şüpheye mahal olmadığına iman etmeleri talep edildi. Vele ki bu iman, onların bildiklerini yahut kendilerinin veya başkalarının yanında olan ve ittifakla gerçek olduğunu kabul edip şüphe etmedikleri bilgileri çürütsün. O halde nazım ve beyan açısından bu Kur'ân'ın Rabbulalemin'in kelamı olduğunu anlayıp, kabul ve itiraf ettiklerinde bu delil onlardan şunu da talep etmektedir: Bütün bu hususlarla ilgili Kur'ân'da yer alan malumatın tamamı doğrudur. Ancak "Kur'ân'da yer alan malumatın doğruluğu" hususu; nazım ve beyanı beşerin nazım ve beyanına aykırı olmasından dolayı O'nun Rabbulalemin'in kelamı olduğunu kabul etmelerini onlardan isteyen bir delil değildir. Bu, gayet açık bir husustur.

Bu açıdan -gördüğün gibi- Araplardan ikrar ve teslim istendi. Yine bu açıdan (beyan ve nazım), kendilerinden bir adamın onlara okuduğu kelamı dinlemeleri Arapları hayrete düşürdü. Zira O'nun, kendi kelimelerinin cinsinden olduğunu görüyorlardı. Çünkü kendi dilleriyle, "apaçık Arap lisanıyla" nazil oldu. Ardından kendi kelimelerine aykırı olduğunu gördüklerinde, amansız husumetlerinin verdiği taşkınlıktan ötürü hakkında ne diyeceklerini bilemiyorlardı. Meşhur bir haberdur: Başlarında Velid b. Muğire'nin bulunduğu Kureys'ten bir grup Kur'ân hakkında hayret etti ve Mevsimde uygulamak üzere bir plan kurdu. Sebebi, kendilerine ve diğer insanlara okunan bu Kur'ân hakkında bir tek söz söyleyip bu konuda görüş ayrılığına düşmemektir. Mevsim (Hac) ehline O'nu okuyanı niteleme hususunda "ya kahindir ya mecnundur ya şairdir veya sahiridir" demek hususunda istişarede bulundular. İstişarede görüş belirtme sırası kanaat önderleri ve yaşlıları olan Velid b. Muğire'ye gelince o, bütün bunları reddederek onlara karşı delille cevap verdi. Sonra şöyle dedi: "Vallahi onun sözünde bir halavet var; temeli sulak, dalları meyveli (ağaç gibi)dir. Bu konuda her ne söylerseniz batıl olduğu bilinecektir. Onun için O'nun hakkında söyleyebileceğiniz en uygun söz şudur: O büyücüdür; bir söz getirdi, onunla kişi ile babasının, kişi ile kardeşinin, kişi ile eşinin, kişi ile aşiretinin arasını ayırdı."

İşte onları kuşatan ve nefessiz bırakan bu kâbus ile Velid'in yaptığı ve kabul gören niteleme, onların işittiği Kur'ân'ın nazım ve beyanına hayran kalmalarıdır, yoksa teşriin incelikleri, gizli delaletler, inanmadıkları gayb ve bilmedikleri daha önce geçmiş asırlar (hakkında verdiği malumat) değildi.

Ardından vahiy kızıştı ve senelerce devam etti ve Aleyhissalatu ve's-Selam açıkça tebliğde bulunmaya başladı. Kureys'e, civardan ziyaretlerine gelen Araplara, Hac ve panayır mevsimlerinde gelenlere Mekke'nin göbeğinde Kur'ân okumaya başladı. Bunun üzerine Kureys'in Hz. Peygamber'e düşmanlığı ve O'nunla mücadelesi baş gösterdi; şiddetli husumete, inkâr ve yalanlamaya, adavet ve eziyete koyuldular. Kur'ân'ı dinlerken Velid'in hissettiklerinin benzerini kendileri de hissetmelerine ve Arap kavminden iman edenlerin hissettiklerini kendileri de hissetmelerine rağmen yalanlama ve inkârları devam edince, Allah onların üzerine onları tedirgin edip korkutan vahiy yağdırdı. Onlar ise kendilerine okunan hakkında hayret ediyorlardı. Hz. Peygamber, Mekke'de on üç sene kaldı. Müslümanlar, Mekke topraklarında zayıf düşürülmüş az kimseydi. Vahiy gelmeye devam ediyor ve bu Kur'ân'ın benzerini getirmeleri için onlara meydan okuyordu. Sonra Onun

“uydurma” on suresi gibisini getirmelerini istedi. Takatten kesildiklerinde ise Allah, onlarla beraber insanlar ve cinlerin inat ve husumetlerinin kaynaklarını kökten kesmek üzere şöyle buyurdu: “*De ki: Kesinlikle insanlar ve cinler bu Kur’ân’ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine destek de olsalar, yine onun benzerini getiremezler.*” (el-İsrâ, 17/88). Böyle de oldu ve Kur’ân’ın bir benzeri asla getirilemedi.

Takip edip cevap vereni hiçbir zaman çıkmayan bu kesin ilan, bu Kur’ân’ın durumunun ve onunla ilgili nizamın vardığı son noktadır ki bu, sadece Hz. Peygamberle kavmi arasında değil, bilakis dilleri ve renkleri farklı olmasına rağmen O’nunla bütün beşeriyet arasındadır. Hayır, aksine O’nunla, bir araya gelip birbirlerine yardım edecek insanlar ve cinler arasındadır. Bu gerçek ilana ne o zaman ne de sonraki dönemlerde herhangi bir kimse cevap verebilmiştir. Sonraları ıstılah yaptığımız ve “İcâzu'l-Kur’ân” adını verdiğimiz işte budur.

Bu sana anlatmakta olduğum son derecede özet bir tarihtir. Fakat bu özet, “İcâzu'l-Kur’ân” dendiğinde ondan anlaşılan manayı belirlemeye ve bu “İcâz”ın neye delalet ettiğini ortaya koymaya kâfidir. Ayrıca bu özet, İcâz’ın hangi vecihlerinin İcâz olduğunu ve İcâz konusunu araştıranın müstağni kalamayacağı şu meseleleri açığa çıkartıyor:

Birincisi: İcaz açısından Kur’ân’ın azı da çoğu da aynıdır.

İkincisi: İcaz, Kur’ân’ın telif-tertip (rasf), beyan ve nazmı ile O’nun hususiyetlerinin, Arap dilinin daha önceki nazım ve beyanının tamamından farklı olmasındadır. Ayrıca diğer beşer dillerinden, birbirlerine destek olsalar dahi insanlar ve cinlerin ifade tarzlarından apayrı olmasındadır (İcaz, buralarda aranmalıdır).

Üçüncüsü: Bu Kur’ân ile meydan okunanlara, beşer kelamı olanla olmayanı birbirinden ayırt etme gücü verilmiştir.

Dördüncüsü: Kur’ân ile kendilerine meydan okunanlar, kendilerinden “Onun gibisini veya on ‘iftira ürünü’ suresini getirin” diye talep edilmesinin anlamının, onların da idrak ettiği beşer beyanı cinsinin dışında kalan bu beyan nevi olduğunun farkındaydılar.

Beşincisi: Bu meydan okumadaki, “*O’nun mislini getirin*” talebiyle, “O’nun manalarına mutabık olsun” anlamı kastedilmedi. Aksine hangi anlamda ve hangi gaye ile olursa olsun, güçlerinin yettiği, beşerî etkisi altında bırakacak “iftira ve uydurma”yı getirmeleri istendi.

Altıncısı: Birbirlerine destek olmak üzere insanlar ve cinlerin her iki gurubuna yapılan bu meydan okuma sürmekte olup kıyamete kadar devam etmektedir.

Yedincisi: Kur’ân’da saklı gaybe dair malumat, teşri incelikleri, Allah’ın mahlukat üzerinde tezahür eden harikulade delilleri (âyât), bütün bunlar icâza varan bu “meydan okuma” (tahaddi)dan ayrıdır. Bunlar, Kur’ân’ın Allah katından geldiğinin delili sayılsa da bu böyledir. Fakat bunlar, Kur’ân’ın nazım ve beyanının beşer kelamının nazım ve beyanına aykırı olduğunu, dolayısıyla O’nun âlemlerin Rabbi’nin kelamı olduğunu, beşer kelamı olmadığını göstermez.

İmdi bu meseleleri, Kur’ân’ın Nüzul Tarihi araştırmaları ile tıpkı diğer peygamberlere gelen ayet ve mucizeler gibi gökten kendilerine nazil olan ayetlerin doğruluğuna dair müşrik Araplarla yapılan tartışma hakkındaki Kur’ân ayetlerini inceleme ve araştırma ortaya çıkartacaktır. Bunu beyan etmek üzere Resulullah (asm)’ın şu ifadesi sana kâfidir: “Her peygambere, mutlaka insanların görünce iman ettiği birtakım ayetler, mucizeler verilmiştir. Bana verilen ise bana vahyolunan vahiy (Kur’ân-ı Kerim)dir. Onun için kıyamet gününde ümmeti en fazla olan peygamber olacağımı ümit ediyorum.”³ Bu itibarla Kur’ân, Allah’ın yeryüzündeki ayetidir; tıpkı Arapları aciz bıraktığı açıdan beşerî, sonra insanlar ve cinlerin tümünü aciz bırakan bir ayetidir.

³ el-Buhârî, İ’tisâm, 1. (Mütercim).

"İcâzu'l-Kur'ân" terkinin anlamı ile alakalı bu meseleleri (yukarıda kaydedilen yedi mesele) muhkem bir şekilde korumaya arız olan her şüphe ve karışıklık, akıl ve düşüncenin gerektirdiği gibi bu meseleleri temyiz ve tahdide arız olan her hale; önce Kur'ân'ın Araplara muciz olması yönüyle, ardından farklı dillerine rağmen diğer insanlara ve birbirlerine yardım etseler bile insanlar ve cinlerin tümüne muciz olması yönüyle "İcâzu'l-Kur'ân"ın mahiyetinin anlaşılmasında daha fazla karışıklık ve kapalılığın yayılmasına yol açar.

Bu, *tahaddin* sebep ve illeti ile icâzın mahiyetini ortaya çıkartmaya yönelik mücerret bir bakıştır; umarım ikna ve memnun edecek düzeyde o mahiyeti ortaya çıkartabilmişimdir. Fakat geriye konuyla ilgili yapılması gereken şu husus kaldı: Aynı mücerret bakış üslubuyla hem Kur'ân'ın meydan okuduğu kavmin niteliğini hem de lügatlerinin niteliğini ortaya çıkartmamız gerekir.

İcâzın, apaçık Arap lisanıyla nazil olan Kur'ân'ın tertip, nazım ve beyanında mevcut olduğu ve hususiyetlerinin beşer beyan (anlatım) gücünün yettiği, bilinen her türlü ifade ve nazım hususiyetlerine aykırı olduğu anlaşılınca, o durumda o insanlarda ve lügatlerinde bizzat şu sıfatların olması gerekir ki Kur'ân'la onlara meydan okumak anlamlı olsun:

Birincisi: Kur'ân'ın muciz olarak nazil olduğu dil (Arapça), kendi tabiatında şu iki kelam arasındaki muazzam farkı ayırt etme gücüne sahip olmalıdır:

a) Beyanda, gücün yetebildiği oranda zirvede olan bir kelam,

b) Her açıdan ondan açıkça farklı olan beyanı, bu güçleri kesen bir kelam.

İkincisi: O dil sahipleri (Araplar), o iki kelamı birbirinden ayırt eden duvarı idrak edebiliyorlardı. Bu öyle bir idraktır ki şuna delalet etmektedir: O insanlara beyan zevki, onun sırlarının ve vecihlerinin ilmi öyle bolca lütfedilmişti ki onunla kendilerine bu Kur'ân ile meydan okunabilir ve dinlediklerinde, O'nu kendilerine okuyanın Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğu şahitlik etmeleri talep edilebilir.

Üçüncüsü: Onların nezdinde beyan o kadar değerli idi ki, onun emanetine hıyanet etmek veya hakkında hüküm verirken insaftan ayrılıp haksızlık etmek mümkün değildi. Kur'ân, onları öyle tenkit etti, kınayıp ayıpladı, öyle akıllarını ve dinlerini küçümsedi ki, kendisine olan düşmanlıklarını en son raddede açığa çıkartsın. Bununla beraber onlara meydan okumaya devam etti. Fakat onların beyan emanetine olan bağlılıkları O'na benzer getirmekten ve O'nu nakzetme yoluna gitmekten kendilerini alıkoydu. Tek söyleyebildikleri şu oldu: "(..) *Duyduk, istesek biz de Onun gibisini elbette söyleriz. (..)*" (Enfâl, 8/31). Lakin dillerini tuttular; hiçbir şey söylemediler, bu bir. Diğeri: Kur'ân onlara bir hüküm dayatmadı bilakis onları hükmün konusunda serbest bıraktı ki muarızlar olarak getirebileceklerini getirsinler; çünkü onların beyan konusunda insafı olduklarına itimat ediyordu. İşte bu serbest bırakma, hiçbir insaf mertebesinin yetişemediği en üstün insaf mertebesidir.

Dördüncüsü: Böyle bir dile güçleri yetenler, kendilerine bu derecede beyan zevki ve sırlarının ilmi verilenler, emanetine riayet edip ona sadakat gösterenler, o konuda hüküm verirken emanete riayet edenler hakkında akıl şunu gerektirir: Bu kimseler, apaçık dilleriyle kendilerini ifade etme noktasında öyle bir seviyeye ulaşmışlardır ki kimse bunlarla boy ölçüşemez.

Bu sıfatlar bizi, onların kelimalarının -tabii eğer kelimalarından bir şey kalmışsa- sıfatının üzerinde olması gereken neyse onunla temas kurmaya götürüyor. Aynı şekilde mücerret bakış ve düşünce, onların geriye bıraktıkları kelamın niteliği konusunda iki hususu gerekli kılar:

Birincisi: Onların kelamından geriye kalan kısmın *tamam, kemal ve istiva* (seviye) açısından lügatlerinin ulaştığı noktaya şahitlik etmesi gerekir ki, onlardan her beyan sahibinin içini kemiren her hususu anlatma ve kendini ifadede yetersiz kalmadığı anlaşılın.

İkincisi: Onlardan kalma kelamda farklı beyan türleri toplanıp dillerinin tamlığına ve genişliğine hatta bolluğuna delalet açısından noksan kalmamalıdır ki, farklılığına rağmen

değişik beşer dillerinin beyanıyla uyusun. Peki Arapların kalamından bu dediğimize şahit ve delil olmayı hak eden bir şey kaldı mı? Evet, “cahiliye şiiri” kaldı.

O halde, problemi tasavvur ve tasvire yeniden dönmemiz gerekir. Mücerret düşünce, tutarlı mantık, peş peşe ayıklama gibi şeyler, evet bütün bunlar, bizi “İcâzu'l-Kur'ân” mânâsını, ona benzeyen ve onunla ilgili olan anlamlardan ayıklamaya götürür. Böylece “İcâzu'l-Kur'ân”ın beyan ve nazımla ilgili olduğu bizim için açığa çıkar. Ardından bu istidlal bizi, Kur'ân'ın meydan okuduğu kavmin sıfatı ve dillerinin sıfatını tahdit edip sınırlandırmaya götürür. Sonra bizi, onların kelimelerinin sıfatlarını aramaya götürür. Nihayet bu irdelemenin bizi yaklaştırdığı şahit ve delili buluruz: İşte o, “cahiliye şiiri”dir.

Öyleyse cahiliye şiiri, modern aklın yüzleşmesi gerektiği şekliyle “İcâzu'l-Kur'ân” probleminin temelidir. Yoksa bu problemin temeli, kardeşim Malik'in ve herhangi bir açıdan İcâzu'l-Kur'ân'ı bahis konusu yapan çoğu araştırmacının ileri sürdüğü gibi Kur'ân tefsirinin eski usulde olması değildir.

Fakat cahiliye şiirinin başına birçok bela gelmiştir. Bunların fesat ve ifsat bakımından sonuncusu ve en büyüğü Margoliouth'un, ona olan güveni yok etmek için ihdas ettiği bu metottur. Margoliouth, cahiliye şiiri rivayetinde şüphe olduğunu, çünkü İslam'dan sonra uydurulduğunu ileri sürüyor. Bu gizli tuzağı Margoliouth, onun taraftarları ve ondan ilham alanlar tezgâhladılar. Birileri de onun bu safatasını, aldatmasını ve yalanını sahiplenip aynı cürmü işlediler. Nitekim onun uyruğundan olan Arberry adında biri buna şahitlik etmektedir. Margoliouth bu delilleri, metotları ve hüccetlerinin altında İcâzu'l-Kur'ân meselesinde cahiliye şiirinin konumuna dair bir algı operasyonu yapıyor; tabii doğru, açık bir algı değil; müphem, altında yatan Araplara ve İslam'a olan kini ile karışık gizli bir algı.

Bu oryantalist, ekibi ve ondan ilham alanlar; takip ettikleri metotları ve çerçöp kabilinden delilleriyle, hile ve aldatma yoluyla şüphe uyandırmanın ötesinde fazla bir varlık gösteremediler. Fakat bunlar, ilim ve sahih düşünce ile hiçbir açıdan ilgisi olmayan bazı unsurların onların başarıları için verdiği destekle tuzaklarını genişletip üniversitelerimizde yaymada ve İslam âleminde modern akıl üzerinde etkili olmada ciddi mesafe kat ettiler. Elbette bazı ilim adamları, doğruluğu ve sağlamlığı konusunda şüphe olmayan birtakım metotları takip etmek suretiyle cahiliye şiirinin sıhhatini ispatlamada başarılı olmuşlardır. İşbu ilim adamları, delil getirmede aldatma, uygulamada hile söz konusu olmaksızın, *sarih aklın ve sahih naklin* kabul ettiği bir şekilde bu başarıyı elde etmişlerdir. Şu kadar var ki bunlar, bazı imkân ve vesilelerden mahrum olduklarından dolayı kendi hak davalarını, öbürlerinin batıl davalarını ulaştırdıkları yere ulaştıramadılar.

Ben de üniversitede öğrenci olduğum günlerde, bu fitne baş gösterince “cahiliye şiiri” belası ile sınanmaya maruz kaldım. Hatta cahiliye şiirinin sıhhati konusunda başka bir nevi istidlale yönelmek durumunda kaldığım günler oldu; bu, sadece onun rivayet tarzı ile ilgili değil, “Kur'ân'ın İcâzı” meselesine de dokunan bir yoldu. Ben, cahiliye şiirini iyice inceledim. Neticede bizzat kendisinin, sıhhat ve sübutuna dair saymaya gelmez deliller taşıdığını gördüm. Çünkü onda, “Beyan”ı delalet eden harika bir kudretin varlığı ortaya çıktı. Ayrıca onda saymaya gelmez meziyetler olduğunu keşfettim. Meğer o, sadece Arap edebiyatı için değil, İslam'dan önceki ve sonraki bütün toplumların edebiyatı için dikilmiş benzersiz bir sancak imiş. İşte bu mutlak benzersizlik, özellikle de ondan sonraki tüm Arap şiirinin bizzat kendisine benzememesi açısından hususiyetleri, başlı başına sıhhat ve sübutuna, otantik olduğuna yeterli bir delildir.

“Kur'ân'ın İcâzı”, modern aklı meşgul ettiği gibi beni de meşgul etti. Fakat aynı zamanda beni, bu “cahiliye şiiri” ile onun sahipleri de meşgul etti ve neticede beni bu deneyim, sınama ve okumalarım boyunca koyulduğum bu yola sevk etti. Geldiğim noktada nezdinde onun sıhhat ve sübutuna dair yeterli bir delil oluştu. Cahiliye şiirinin yok olup gitmiş, gözleri toprağa karışmış sahiplerine gelince; baktım ki onlar bu şiirde yaşıyorlar, gelip gidiyorlar, genci cehaletiyle dolaşiyor, yaşlısı hikmetiyle boy gösteriyor. Onların

hayatından memnun olanlarının yüzlerinin parlayıp aydınlandığını, kızgın olanlarının ise çehrelerinin morarmak üzere değiştiğini gördüm. Baktım kimi adam arkadaşılıdır, kimisi eşiyledir, kimi ise tek başınadır, yanında kimse yoktur. Atlısının soylu atının üzerinde olduğunu, sıradan kimsenin yaya yürüdüğünü gördüm. Grupların, uğrak yerlerine ve buluşma mekânlarına gelip gittiklerini müşahede ettim. Aşıklarının gazelini, genç kızlarının güzel söz ve namelerini işittim. Etrafında ısındıkları ateşleri bana göründü. Ağlayanlarının iniltilerini duydum. Onlar ayrılıktan ürken kimselerdi. Bütün bunları, bu şiirin lafızları arasında gördüm ve işittim. Hatta o şiirin lafızları ve satır aralarında fısıldayanın fısıltısını, zelil olanın bağırmasını, aşğın iç çekişini ve panikleme çılgılığını duydum. Hatta şiirleriyle gözümün önünde öyle belirtiler ki sanki göz açıp kapayacak kadar bile onlar, evleri ve toplanma mekânları gözümünden kaybolmadı. Onların ülkelerinde tuttıkları yolları, hissettikleri ve buldukları, işittikleri ve idrak ettikleri, maruz kaldıkları zorlukları ve sıkıntıları gözümün önünden gitmedi. Öyle ki, Tarihte "Arap Yarımadası" diye bilinen bu yerde hayata dair hiçbir şey bana gizli-saklı kalmadı.

İşte cahiliye şiirinin ulaştığım bu sıfatını ben nasıl öğrendiysem, onun vesilelerine tevessül eden herkes için karıştırmadan, örtbas etmeden, gevşeklik göstermeden, usanmadan onu öğrenmek mümkündür. İşte bu bilgi, cahiliye ehli şiirinin, hususiyetleriyle ondan sonra gelen her türlü İslami şiirden ayrı olduğu delilini çıkartmamızı sağlayacak bir tarzda araştırmanın ilk yoludur. Bu doğru olunca -ki bana göre doğrudur, bundan hiç şüphem yok- bu şiiri derinlemesine araştırmamız gerekir ki onda, cahiliye ehlinin kendilerinden sonra gelenlere temayüz ettiği bu beyan gücünü arayalım, onların dillerinin ve lügatlerinin gücünün yettiği farklı beyan türlerini ortaya çıkartalım. Bunu tamamladığımızda, işte o gün, beyanın kendilerini aciz bıraktığı Kur'an'ın, beşer beyanından farklı olan o beyanın hususiyetlerinin peşine düşüp araştırmak artık oldukça mümkün olur.

İmdi burada oldukça büyük önemi haiz bir mesele var: "Cahiliye şiirini araştırma ve incelemede esas meselenin o şiirin ele aldığı anlamların önemi, onda dile getirilen maksatlar, içerdiği imgeler (suret) ile bunları feshat, tatlılık ve bu ikisinin yerine geçen unsurlar açısından kullanan dil olduğu kesinlikle sanılmamalıdır. Bilakis burada esas mesele daha ötede, daha derin ve daha çetindir. Burada esas mesele, (o şiirdeki) beyan gücünü fark etmek, farklılığına rağmen bu "beyan"ın çeşitlerini soyutlayıp birbirinden ayırt etmek ve lügatlerini üstünlük kaynağı yapan hususiyetleri bulup çıkartmaktır. Böylece tıpkı ayakta olan cesede ruh üfleme, camit gözdeki görme kuvveti ve birtakım hareketlerle çıkarttığı seslerden ötürü lisan diye adlandırılan konuşma kabiliyeti gibi kelama hayat veren o hissiyatlarındaki esas cevherin üstünlüğünü açığa çıkartmaktır.

Bu araştırma için hazırlığımızı yaptığımızda, ona gerekli sabır, ciddiyet ve dikkati gösterdiğimizde, -çünkü dil dilimiz, o kavim geçmişimiz, selikalar da tabiatımızın derinliğinde mevcuttur-, ardından bu araştırmaya yardım edecek metotlar tespit ettiğimizde ve ona uygun üslup geliştirdiğimizde, o durumda uzak sandığımız yakın olur, kapalı olan bize açığa çıkar ve cahiliye şiiri en güzel, en orijinal şekliyle bize belirir ve Arap lügatine tahsis etmeksizin onda gizli saklı olan insani "beyan" (ifade) usulünü bize sunar. Böylece o şiirin en dakik ve en kapalı yönlerinin en tam ve en kâmil şekliyle gözümüzün önünde belirmediğini görürüz.

Cahiliye şiiri hakkında bahsettiğim şey budur. Fakat o konuda kendi içimde bulduğum ise büyük bir bahistir. Allah'tan, kudret ve kuvvetiyle bu şiiri açığa çıkartıp gün yüzüne kavuşturmam ve bu şiirin ondan sonraki Arap şiirinden farklı olduğunu her bir kesin delille teyit etmem için bana yardım etmesini niyaz ederim. Bununla bizzat kendisi, rivayetinin sahih olduğuna ve ravilerin iftira ederek şairlerden intihal etmediklerine kesin bir delil olur.

Şu da gizli kapaklı değildir: Cahiliye şiirinden bugün bize ulaşan, ravilerin ondan rivayet ettiklerinden çok az bir kısmıdır. Hatta kadim ravilerin bizzat kendilerine bile onların şiirinden, Ebu Amr el-Alâ'nın Hicri ikinci asrın başlarında işaret ettiğinden başkası ulaşmamıştır: "Arapların dediğinden size ulaşan oldukça az bir kısmıdır, eğer size yeteri

kadar gelmiş olsaydı, elbette size daha çok ilim ve şiir gelmiş olurdu.” Bununla beraber bu “az” bile, -inşallah- bizim isteğimiz olan bu şiirin, ondan sonraki şiirden farklı olduğunu göstermesi açısından kâfidir ve o “az” da cahiliye ehlinin temayüz ettiği beyan hususiyetlerinden bolca vardır.

Fakat bu şiir, acaba günümüze kadar nasıl kalmıştır?.. O, Arap dili için bir asıl-temel-dayanak, Arapça bir edata, Nahv'in bir konusuna ve belagatte bir nükteye şahit olarak kaldı. Ayrıca ravilere bir azık, İslam şairlerinin dayandığı bir hazine, Arapların cahiliye dönemi tarihleri için bir kaynak olarak kaldı. Hatta bu şiir, Arapların bütün ilimleri için bir hazine olarak kalmış olup her ilmin kendine göre ondan nasibi vardır.

Lakin bu şiirin günümüze kadar kalmasının en büyük sebebi dikkatimizden kaçan şu husustur: Bu şiir, beşer tabiatlarında fitri olarak var olan beyanı araştırmak için bir asıl-temel olduğundan onun beyanı, cahiliye belagat ehlinin gücünü aşan ve kendine has apaçık hususiyetleri olan beyanı (Kur'ân) mukayese eden her güçlü beyan ve belagat ehli ile her belagat ve beyan zevki sahibini şunu ikrar ve itiraf etmek zorunda bırakır: Bu beyan, daha önce kulak ve zevkinin tanıdığı cinsten değildir. Onun için O'nu insanlara tebliğ eden zat, hem bir nebidir hem de bir rasuldür. O'nu uydurmaya veya iftira etmeye gücü yetmez. Çünkü onu tebliğ eden de bir beşerdir; sadece onun gibi beşerin gücü dâhilinde olan O'nun gücü dahilindedir. O, tebliğ etmek ve okumak emrini almadığı bir şey uydursa, yalan söylediği beşer nezdinde açığa çıkar ve hakkında onu gökten indiren Allah'ın şu kavli gerçekleşirdi. *“Eğer (Peygamber) bize isnat ederek bazı sözler uydurmuş olsaydı mutlaka onu kudretimizle yakalardık. Sonra da onun şah damarını mutlaka keserdik. Sizden kimse de buna mâni olamazdı.”* (Hakka, 69/44-47).

Birisi şöyle bir soru sorabilir. O halde bana anlat! Niçin cahiliye şiiri, bu seviyede kaldı da ötesine geçmedi? Senin ileri sürdüğün gibi bu yönü senden önceki duayen ulemanın dikkatinden nasıl kaçtı? Belagat alimleri böyle bir hatayı nasıl yaptı? Çünkü onların Belagat ilminden esas maksatları, İcâzu'l-Kur'ân'ı açığa çıkartmaktı. Ayrıca onlar, bizden de senden de Kur'ân'ın nüzul dönemine daha yakındılar. Belagat akıllarını, bu yola sevk etmekten alıkoyan nedir? Yoksa senin bu söylediklerin aceleyle söylenmiş dilek ve temennilerden ibaret olan ve ne eskiden ne de yeni dönemde anlatılan İcâzu'l-Kur'ân'la ilgisiz olmasın mı?

Böyle bir soruya cevap verme hakkım vardır. Fakat bu meseleye cevap vermek için benim başka bir olayı anlatmam gerekir. Onu tafsilatlı anlatıp sözü uzatmayacağım; aksine gücüm nispetinde o kıssaya halel gelmeyecek ve dinleyenin de gücü nispetinde gafleti kendisinde uzak tutacağı şekilde özetini anlatacağım.

Cahiliye ehlinin beyan açısından hangi mertebede olduklarını, dilleriyle onu kullanma güçlerini, kalpleri ve nefisleriyle en hassas bir şekilde onun zevkine varmadaki becerilerini, onun sırlarını bilmelerini, beşer beyanı gibi olanla olmayanı birbirinden ayırt eden duvarı fark etmede ne derecede seri olduklarını sana anlattım. İşte bu cahiliye ehli, gökten dilleriyle kendilerine bir Kitap gelmiş olan kimselerdir. Bu Kitap Allah'ın ayetleri, mucizeleri içinde Asa-yı Musa ile, anadan doğma körleri ve alaca hastalıklıları iyileştirmeleri⁴ gibi Allah'ın Peygamberlerinin ayetleri-mucizeleri yerindedir ki, tilavetini işitir işitmez onlar için büyük bir delil olsun ve o delil, kendilerinden olan bir adamın kalbine gökten indirildiğini ve o adamın Nebi- Resul olduğunun doğruluğunu onlara kabul ve tasdik ettirsin. Bu durumda onların yapması gereken, o Nebi'ye tabi olmak ve davetine icabet etmektir. Ancak O'nu tekzip edip nübüvvetini inkâr ettiklerinde, işittikleri o nazım ve beyanı misliyle getirmeleri yönünde onlara meydan okudu ve birçok ayetinde bu meydan okumayı ısrarla sürdürdü. Fakat bizzat kendilerinin O'nun beşer beyanından ayrıldığını görmeleri *vicdanen*, beyana haksızlık etmemek için *insafen* ve beyanı bu haktan mahrum bırakıp küçük düşürmemek için *tenzihen* O'na muaraza etmekten onları alıkoydu

⁴ Bkz. Âl-i İmrân, 3/49; el-Mâide, 5/110. (Mütercim).

Ancak O'nu, haktan saparak husumet ve inatla mücadeleleriyle karşılayınca çok geçmeden peş peşe insanlar O'na icabet etmeye, O'nu tasdik ve ikrar etmeye, bu Kitab'ın Allah'ın kelamı, o adamın Allah'ın peygamberi olduğunu kabul ve teslim etmeye başladılar. Derken o inkârcılar arasından da peş peşe müminlerin imanı geldi. Hatta cahiliye ehlinin evlerinden İslam'ın girmediği veya tamamı Müslüman olmayan ev kalmadı ve bu adamı - babam annem O'na feda olsun- ailesinden ve çocuğundan daha fazla sevmediği sürece imanlarının tam olmayacağı inancıyla O'na teslimiyet gösterdiler. Onların uygulamaları da bütün bunları tasdik ediyordu.

Onların her bir iyi belagat uzmanı, her bir beyan zevki sahibi, kelamı tenkit edip ona çekince koyanların hepsi nazil olan Kur'ân'a yöneldi, O'nu okumaya ve O'nunla ibadet-amel etmeye, nüzulünü büyük bir istek ve arzuyla takip etmeye, gün gün, ay ay, sene sene namazlarda ve minberlerde okunduğunda O'na kulak vermeye başladılar. Onların hepsi Allah'ı zikirle ve nazil olan hak ile huşu ve itminana eriyor. Onların huşu ve itminanını Allah Teala'nın şu kavli tasdik ediyor: *"Allah sözün en güzelini; âyetleri, (güzellikte) birbirine benzeyen ve (hükümleri, öğütleri, kıssaları) tekrarlanan bir kitap olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri ondan dolayı ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikrine yatsır. İşte bu Kur'ân Allah'ın hidayet rehberidir. O'nunla dilediğini doğru yola iletir. Allah kimi de saptırırsa artık onun için hiçbir yol gösterici yoktur"* (ez-Zümer, 39/23).

Sonra Arap Yarımadasında arı uğultusu gibi Kur'ân'ın sesi duyulmaya başladı. Dün cahiliyeye ait olan birtakım kulakların sahipleri, kendilerini yaratan ve onlara kulaklar, gözler, gönüller veren Allah'ın kelamı ile huşua erdi. Dün cahiliyenin emrinde olan dillerin sahipleri, bu Kur'ân'a göre hayatlarını tanzim etme ikrarında bulundular. Aynı şekilde onlar, dillerini Kelamı için seçen Allah'a ubudiyet ikrarında bulundular. Onlarla Arap Yarımadası *tekbir, tehlil ve tesbih* ile dalgalandı. Onlar bir yükseğe çıkınca veya bir vadiye inince sabah akşam, gece seher Kur'ân'ı okuyorlardı. Yine Peygamberlerinin Sünnetini araştırıp süratle uygulamaya koyuldular. Böylece kalblerinden, nefislerinden, akıllarından ve dillerinden cahiliye karanlığını çekip attılar ve dilleri, akılları, nefisleri ve kalbleriyle İslam'ın nuruna girdiler.

Ardından bu Kur'ân her açıdan onları kuşatmış olarak siyahıyla kırmızısıyla bütün insanları, *"Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna"* şahadet etmeye davet edip beyanı, insanların beyanını aciz bırakan, kendi dilleriyle insanlara bir hüccet olarak nazil olan ve karanlıklardan aydınlığa çıkartan bir hidayet rehberi olan bu Kitabı onlara taşıyorlardı. Onların o günkü durumu, İbn Sellâm'ın *Tabâkâtu Fuhulî's-Şuârâ* adlı kitapta, Ömer b. Hattab'ın cahiliye ehlinin durumunu anlattığı, "O insanların ilmi şiirdi, ondan daha sağlıklı bir ilimleri yoktu" sözünü naklederken nitelediği gibiydi. İbn Sellâm, bununla ilgili olarak şöyle der: "İslam geldi, Arapların meşguliyeti oldu; kendilerini cihatta, Fars ve Rum gazvelerinde buldular. Bu meşguliyet, onları şiirden ve onu rivayetten alıyordu. Ancak İslam çoğalıp fetihler gelince ve Araplar şehirlerinde güvenli bir duruma kavuşunca yeniden şiir rivayetine döndüler. Fakat bunun için herhangi bir divana (koleksiyona) ya da bir kitaba atıfta bulunmadılar. Bu şiiri derlediler, ama artık Araplardan kimi ölmüş, kimi öldürülmüştü. Bu itibarla, şiirin az bir kısmını muhafaza ettiler ama çoğunu kaçırdılar."

İbn Sellâm'ın söylediği seni aldatıp da, Allah'ın İslam'a hidayet ettiği cahiliye ehli, cahiliye dönemlerinin şiirini kulak ardı etti, ondan yüz çevirip ona karşı sağır ve dilsiz oldu, tıpkı cahiliyeleri gibi onu akıllarından ve dillerinden çıkarttılar diye zannetmesin. Zira bu geçersizdir; onların haberleri bunu yalanlıyor, beşer tabiatlarının mantığı ve onların hayat tarihi bunu çürütüyor. Bilakis o şiirin uğradığı en büyük mağlubiyet-zillet, Kur'ân'ın onu nizaah çekmesi ve onların dikkatlerini kendine çevirmesidir. Haliyle şiirin, onların bu dönemde şiir ve kaside ortaya koymalarındaki nasibi cahiliye dönemlerindeki kadar değil, daha az oldu. Lakin bu dönemde, uzun süre Kur'ân'ı mütalaa edip zorlandıklarında şiire yöneliyorlardı. Bir de Rablerinin farz kıldığını ve Nebilerinin (asm) Sünnetini öğrenmeye çalışırken dinlenmek üzere ara verdiklerinde o şiirle meşgul olmaları kaldı. Onların, İslam'ın

başında adetleri böyleydi. Çocukları, onlardan cahiliye dönemi şiirlerini işiterek ve dillerindeki beyan dağarcığını dinleyerek büyüyorlardı. Aynı zamanda tabiatlarında yerleşik olan bu beyanı dışa vuruyorlardı. Bu durum, Arap olmayan Müslümanlarla kendi çocukları arasında bir nevi kaosa dönüşüyordu.

Cahiliye ehlinden Müslüman olanlar nereye giderlerse beraberlerinde Zikr-i Hakîm de giderdi. Aynı zamanda cahiliye şiiri de giderdi; onu tartışır, karşılıklı okurlar ve onunla Arap olmayan Müslümanların Arapçalarını düzeltirlerdi. Böylece cahiliye şiirini okuyup araştırmak, Rabbinin Kitabının anlamlarını iyice öğrenmek isteyen kimsenin azığı oldu. Çünkü, o şiiri tek başına iyice anlamayan Kur'ân'ı kendi başına iyice anlayamazdı. Bu hükmü, Şafii'nin, daha sonra Hicri ikinci asırda söylediği şu sözle doğrulayabilirsin: "Allah'ın dini hakkında sadece Allah'ın Kitabını, onun nasih ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini, tevil ve tenzilini, Mekki ve Medenisi ile ondan kastedileni bilen kimse fetva verebilir. Bundan sonra bu kimsenin, Resulullah (asm)'ın hadisini, nasih ve mensuhu görüp bilmesi ve Hadis'i de Kur'ân'ı anladığı gibi anlaması gerekir. Bu kimsenin Kur'ân ve Sünnet için ihtiyaç duyduğu lügati ve şiiri de bilip tanınması, özümsemesi gerekir." Tabii fetva verecek kimsenin şiiri tanımaya yetmez, Şafii rahimehullah'ın dediği gibi onu her açıdan bilip tanınması, özümsemesi gerekir. İşte Şafii'nin bir asır sonra söylediği şey, İslam'ın başlangıcında fiilen uygulananın ta kendisidir.

Müslümanlarla fetihler yayıldı, beraberlerinde cahiliye dönemi şiirleri de yayıldı. Kavimler Müslüman oldu ve Arapçaya, tıpkı İslam'a dâhil oldukları gibi girdiler. Derken Kur'ân'ın beyanı, yeni bir fitrat üzerine yağın yağmur gibi oldu. Bu fitrat, Arapçadan başka dil sahiplerinin fitratıydı; cahiliye beyanının, cahiliye şiirinde rivayet edilmesinden sonra oluştu. Sahabe, tabii ve onların çocukları Araplar, Arapçaya giren bu dil sahipleriyle içi içe girdi. Bütün bu içi içe girmeden yeni bir beyan doğdu ve nesilden nesle intikal etmeye, değişmeye, başkalaşmaya başladı. Fakat bütün bunlardan sonra o şiir ehli, hazır bir güç ve kudreti, bir istidadı ellerinde bulundurmaya devam etti. O da, sahip oldukları öğretici (âlim) beyan zevkinin yardımıyla, ayrıca selikaları ve fitratlarının taahhüdüyle beşerin beyanı ile her açıdan o beyandan farklı olan Kur'ân'ın beyanını ayırt edebilme güç ve kudretidir.

Sonra İslam, doğuda Çin, batıda Endelüs, kuzeyde Bizans, güneyde Hint sınırına kadar yeryüzüne yayıldı ve Arabi Kur'ân sesleri, yeryüzünün mamur yerlerinin her köşesinde duyulmaya başladı. Her köyde ve şehirde mescitler açıldı, o mabetler Rahman'ın kullarının saflarıyla doldu, minberlerine hakka çağırın davetçiler çıktı. Her mescitte ilim halkaları oluştu, talebeler oralarda toplandı: Bir gurup kurrasından Kur'ân'ı okuyor, bir gurup ayetlerinin tefsirini çalışıyor, bir gurup hafızlarından hadis rivayet ediyor, bir başka gurup üstatlarından Arapça tahsil ediyor, diğer bir grup cahiliye ve İslam dönemi şiirini ravilerinden derliyorlardı.

Peş peşe bu guruplar, birbirine yakın mescitlerde ders halkaları oluşturmuşlardı. Her renk, ırk ve lisandan guruplar vardı. Bunların hepsi ilim talep ediyordu ve hepsi bir üstadın meclisinden öbür üstadın meclisine geçiyordu; çünkü bütün bu ilimler, Kur'ân okuyan hiçbir Müslümanın bigâne kalamayacağı ilimlerdi. Sadece bu kadar değil... Çarşı pazarlarında bile şairler şiirlerini sergiliyorlar veya karşılıklı nefretlerini ve hicivlerini şiirle dile getiriyorlar, raviler de ezberliyorlardı. İnsanlar bunlara ilgi duyuyor, sessizce dinliyor, dönüp dolaşım tartışıyorlardı. Böylece Arap veya acem diyarı olması fark etmeksizin yeryüzünün birçok bölgesinde Kur'ân ve Arapça sesi yükseliyordu.

Bir zaman sonra, her bir din mensubunun yanında bir şeytan türedi ve bunlar şüphe, tartışma, husumet ve şiddetli tenkitlerle sapmaya başladılar. Derken nefsin istek ve arzusunun devreye girmesiyle tartışmaları uzattılar. Böylece her ilim dalı için hatalı bakışların olduğu bir süreç başladı. İşte o zaman görüş ayrılığı ortaya çıktı, görüş ayrılığı cürete vardı. Bu cüret de bir gün, Beni Ümeyye Devleti'nin sonlarında Ca'd b. Dirhem denilen birinin ortaya çıkmasına kadar vardı. Bu kişi, bir şeytan, habis mezhepli biri olup mezhebini Talut adlı bir Yahudi'den almıştı. Bu kişi, "Hz. İbrahim'e halil denildiği, Hz. Musa ile

konusulduğu” vb. sebeplerden ötürü Kur’ân’ı inkar etti. Onun sözlerinden biri şudur: “Kur’ân’ın fesahati mucize değildir, insanlar onun gibisini hatta ondan daha iyisini getirebilirler.” Bunun üzerine Halid b. Abdullah el-Kasrî, Kurban Bayramı gününde, yaklaşık H. 124’te onu idam etti.

Gördüğün gibi Ca’d’ın sözü, cüretten dili uzayan, kötü yetişmiş, tarih veya akla dayalı bir delili olmayan birinin saldırısıdır.

Bu itibarla, Abbasi Devleti temellerini atar atmaz bazı akıllar “İcâzu’l-Kur’ân”ı araştırmaya koyuldu. Ama sefihçe ve dil uzatma tarzında değil. Bu işe, Mutezilenin önde geleni ve sözcüsü olan Ebû İshak İbrahim b. Seyyâr en-Nazzâm (ö. 231/845) el attı. Ama o da görüş ve düşünce açısından yanlış yola sapmak suretiyle Allah’ın Arapları, güçleri yetmesine rağmen Kur’ân’a muarazadan *sarf* edip engellediğini, mucize olanın bu engelleme (sarfe) olduğunu ileri sürdü. Kur’ân mucizesinin ise, O’nun her türlü geçmiş ve her türlü gelecekle ilgili verdiği gayb haberlerinde olduğunu savundu. Bu sözün, cahiliye ehlini aciz bırakıp susturan Kur’ân hakkında hayret ve taaccüp uyandırması dışında gerçekte hiçbir ilgisi yoktur. Tabii birileri Nazzâm’a karşı çıktı ve onunla mücadele etti. Bunlardan biri de onun arkadaşı Ebû Osman el-Cahız (ö. 255/869) olup Nazmu’l-Kurân’a dair, belagat hakkında oldukça önemli kitabını telif etmiştir. Cahız, başkaları ve onlardan sonra gelenler başka şeyler söylediler ama mesele, sarfenin ispatı ve iptali ile sınırlı kaldı.

Ayrıca Kur’ân’ın belagati, lafzının tenkitten salim oluşu, çelişkiden beri olması, dakik anlamlara şamil olması, ihtiva ettiği gayb haberleri vb. hususlara delil getirmenin o insanların kitaplarında genişçe yer aldığını görürsün. Bizim bu konudaki görüşümüzü, daha önce serdettiğimiz için biliyorsun.

Sonra bu guruplardan Kelamcılar olarak bilinen kimselerin sesleri yükseldi. Onların yaptığı; tartışma, sataşma, hüccet üstünlüğü ve delili delille savunmadan ibaretti. Derken o kelamcılardan Ebu Bekr el-Bakillani (ö. 403/1013) belirdi. Bizzat kendisinin dediği gibi, o zaman insanlar iki adamın arasında sıkışmış iki arada bir derede kalmıştı: Bunlar, “Haktan saparak rüştü iskalamış olanla, zaferine set çekilip sanatında yorgun düşendi. Bu durum, mülhitlerin Usûluddine (İman esasları) saldırmalarına, yakinen bilinen her konuda (inancı) zayıf kesimleri şüpheye düşürmelerine sebep oldu. Hatta onların bazı cahilleri bana, O’nu (Kur’ân’ı) bazı şiirlerle mukayese etmeye, O’nunla başka kelamı karşılaştırmaya, ölçüp tartmaya başladığını ve o kelamın O’na üstünlüğünü ortaya koymadan rahat etmeyeceğini söyledi. Bu, sadece bu asrın mülhitlerinin bidatleri değildir; onlardan önceki Kureyş mülhitleri vb. kardeşleri, onların bu saçmalarından daha fenalarını söylemede onları geçmiştir.” (İcâzu’l-Kur’ân, 5-6). İşte Bakillani’yi meşhur kitabı İcâzu’l-Kur’ân’ı yazmaya teşvik ve sevk eden budur.

Bakillani kitabını yazdığında Arap Dili ehli, -sana anlattığım gibi- hâlâ beyan zevki sahibi insanlardı ve o zevk fitratla katışık, selikalara dayanmakta olup şiiri okuyup araştırma, dinleme ve onun rivayetiyle bilenmişti. Fakat tartışmanın çoğalması, etkisinin ortaya çıkması ve her fırkanın hakkı araştırıp bulmak için değil de sırf kendi görüşünü savunmak ve hasmının delilini kesmek için sözü gevelemesi hiçbir şekilde bu fitri-tabii zevk sahibi cumhura zarar vermedi.

Allah, Ebû Bekr el-Bakillani’den razı olsun ki, kitabında çok faydalı bilgiler topladı, selim fitratıyla kapalı olan birçok kapıyı açtı ve birçok belagat vecihlerini örten perdeyi kaldırdı. Fakat o, bilerek, varacağı sonucu tasarlayarak yapmamış olsa da peşinden etkileri ortaya çıkan bir hata işledi.

Bakillani, “İcâz” meselesini araştırmayı kendisine yakınlaştıran usulü ortaya koymaya ehildi. O dönemde, cahiliye şiiri beşer beyanının hususiyetlerini temsil ettiğinden cahiliye Araplarının beyanını araştırmada asıl (temel, ölçü) yapıyordu. Bakillani - Allah ondan razı olsun-, Kur’ân’ın beyan hususiyetlerinin, beşerin beyan hususiyetlerinden farklı olduğunu bizzat kendi vicdanında belirgin bir şekilde görüyordu. O, kitabında bu konuya değinmiştir.

Nitekim ondan öncekiler de bu konuya değinmişlerdir. Şu kadar var ki, ondan önceden başlayıp onun dönemine kadar devam eden Kelamcılarının tartışmaları, -onun dediği gibi- mülhitlerin Usuluddin meselelerine saldırımları, tartışma tarzları ve birbirlerine galip gelmeye çalışmaları vb. bütün bunlar; onun bu kesime, onların bakış açılarına göre cevap verinceye kadar yakasını bırakmadı. Sonra onlardan bir kısım cahillerin, Kur'ân'ı şiirle denk görmeye ve Onunla diğer kelamı mukayese etmeye başladıkları bilgisi ona ulaşınca adeta kendini kaybetti.

Benim sana bu anlattıklarımın doğru olduğunu görmek için kitabını bölüm bölüm okuyabilirsin. Özellikle Kur'ân'ın bazı şiirlerle mukayese edildiği bilgisi ona ulaşınca çok öfkeleni ve süratle bu mukayesenin ne kadar beyinsizce olduğunu göstermeye çalıştı. O, kitabının ortasında seni İmruu'l-Kays'ın, güzelliğinden şüphe etmediğin, harikalığı konusunda tereddüt etmediğin, fasih olduğunu bir an bile durmadan söylediğin eserine bakmaya çağırıyor. Nitekim kitabında s. 241'de söylediği gibi.

Ardından önüne bu kasideyi bırakıyor ve onu açıklamaya, tenkit etmeye, bazı yerlerinin güzel olmadığını, bazı yerlerin güzel olduğunu, nerelerde bozuk olduğunu, zaaflarının saklı olduğu yerlere seni muttali ediyor. Onu bütün çıplaklığıyla önüne koymaya devam ediyor ki, kusurları üzerindeki örtüyü kaldırsın. Ardından sözünü şöyle tamamlıyor: "Bu vb. kasidelerin beyitlerinin; güzellik ve çirkinlikte, akıcılık ve tutuklulukta, sağlamlık ve halelde, başarıda ve zorlanmada, kolay ve zor anlatımda, gariplik ve usançta açıkça değişiklik gösterdiğini sana açıkladık. Bu durum sadece bu kasideye mahsus değildir, aynı hususlar başka kasideler için de geçerlidir; o kasidelerin güzel olduğu konusunda çekişenler, orijinal olduğuna karşı çıkanlar vardır."

Bakillani, bu konuyu tamamladıktan sonra mühim ve kıymetli bir bölüme başladı; muhatabı nazım ve beyanlarının eşsizliğine muttali etmek için bazı Kur'ân ayetlerini zikretti. Bu bölüm, eğer Bakillani'nin zikrettiğimiz o metodu istikametli olsaydı öncekileri geride bırakan, sonrakilerin gücünü aşan bir zirveye ulaşacağını gösteren en önemli delildir. Fakat bu bölümde seni, ayetlerin lafız ve anlam olarak üstünlüğü, anlatımlarının letafeti, tertibinin ahengi ve nazımlarının uyumundan fazlasına muttali etmiyor. Ayrıca Kur'ân nazımının hiçbir şekilde farklılık göstermediğini, onda herhangi bir konuda aykırılık olmadığını ve hiçbir durumda hale taşımadığını; aksine O'nun en üstün sıfatlara, en parlak fazilete sahip olduğu konusunda muhatabı bilgi sahibi ediyor (Bkz. Bakillani, İcâzu'l-Kur'ân, 302, 305).

Aynı şekilde Bakillani, ayetlerin belagat ve eşsizlikteki ahengini, akıcılık ve irapta birbirine benzerliğini, bu üslupla yekta ve bu tertibiyle yegâne olduğunu anlattı. Ama O'nun dışındaki kelamın akışında karışıklık, anlamlarının sunumunda bozulma vardır. O kelamın anlatım tarzları çok çeşitli olup ona devamlı surette farklılık ve belirsizlik hakimdir. Bu kelam seni, vasat bedi bir kelama muttali edip peşinden çirkin müstehceni getirir; sana, parlak inciler gibi kelimeler arasında berbat lafızlar getirir (Bakillani, İcâzu'l-Kur'ân, 313-314).

Sonunda sözü Kur'ân'a getirip şöyle dedi: "Bundan yola çıkarak bahsinde Kelamın (Kur'ân) üstünlüğünü takdir et bak, O'nun kadri ne kadar yücedir! O, hangi hedefe yönelirse onun mutlaka açıldığını, hangi kalbe girerse onun mutlaka inşirah bulduğunu, hangi yola girerse mutlaka oranın aydınlandığını ve onu aydınlattığını, getirdiği misalin yüce olup semaya yükseldiğini görürsün. O'ndan bir fayda gördüğünde O'nun en üstün faydasına ulaştığını takdir edersen mutlaka eksik söylemiş olursun. O'ndan bir hikmet elde edip de hikmetlerinin zübdesinin ondan ibaret olduğunu zannedersen mutlaka yanlış hüküm vermiş olursun. İmruu'l-Kays'ın şiiriyle Kur'ân'a muarazaya kalkan başıboş merkepten daha fazla şaşkın, ahmaktan daha ahmaktır (Bkz. Bakillani, İcâzu'l-Kur'ân, 321-322).

Bakillani'nin bütün söyledikleri doğrudur. Ancak o, Kur'ân'ın çelişki ve tutarsızlıktan beri olduğunu, insan kelamında var olan ayıp ve kusurlardan hali olduğunu, kuvveleri ne kadar muhkem olursa olsun insan tabiatının ayrılmaz parçası olan zaaflarının her

türlüsünden uzak olduğunu, insanların ne kadar basiretli ve münevver olurlarsa olsunlar birçok hakikati göremediğine delalet ettiğini açıklamayı da ilave emeliydi, etmedi. Kasem ederim, O haktır, O'na batıl yaşanamaz. Fakat açıkladığımız sebepten ötürü, Kur'an'ın beyanı ile beşerin beyanının birbirinden ayrıldığı Beyan Usulünü ortaya koymak için aramızda gereken yer burası değildir.

Şu anda konumuz da bu değildir. Fakat bizim konumuz, cahiliye şiiri ve onunla ilgili hususlardır. Bakillani'nin kendisinin ifade ettiği üzere onu bu hususta harekete geçiren muvazene (Kur'an'ı, cahiliye şiiri ile mukayese etme işi), insanlara kusur ve zaafı görünsün diye İmru'ul-Kays'ın Muallaka'sının perdesini kaldırmasına sebep olmuştur. Yoksa cahiliye dönemi beyanının hususiyetlerini ondan çıkartmak ve bu hususiyetlerin Kur'an'ın beyan hususiyetlerinden nasıl farklı olduğunu ortaya koymak için değildir. İşte Bakillani bu yanlış yapıp hatalı yola sapınca, ondan sonrakiler de o aynı yanlış yaptılar ve cahiliye şiirinin tümünü bu tarzda ele aldılar. Fakat bundan sonra enteresan bir şey oldu: "Cahiliye şiiri, belagat bilginleri ve genel halk kesimi nezdinde dillerin mihengi, lügat üzerinde bir hüccet, Nahiv vb. ilimler üzerinde bir şahit oldu.

Lakin bunlar, sıra Kur'an ve İcâzını ele almaya gelince her türlü eksik ve kusurdan beri olan bir kelama (Kur'an) karşı, onu (cahiliye şiiri); ayıklamak, kusurunu ortaya koymak, hatasını açığa çıkartmak için hedef tahtası yaptılar. Haliyle iş, adaletli olmayan bir mukayeseye dönüştü. Oysa onlara delil olarak cahiliye ehlinin şiir ve kelamıyla Kur'an'a muarazayı bırakması, bu Kur'an'ın onların şiir ve kelamından üstünlüğünü itiraza mahal bırakmayacak şekilde bir kabul ve itiraf olduğunu ortaya koymak için kâfiydi. Bakillani için, tuttuğu bu yoldan gitmesine sebep yoktu, ancak onu bu yola sevk eden mühlitlerin cühela takımının iki kelamı (Kur'an ve cahiliye şiiri) mukayeseye kalkışmaları ve şiirlerini Kur'an'a üstün göstermek için çıkarttıkları kaba gürültüydü.

Bu durum, cahiliye şiiri ile yeni İslam şairleri arasında mukayeseye gitmek gibi tartışmaya yeni bir kapı araladı. Bu tartışma, bu ikisinden birinin öbürüne üstünlüğünü ortaya çıkartmaya çalışan dillerin, mübalaga etmek ve öne çıkmak için zorladığı bir kapı oldu. Böylece iş, cahiliye şiirine müdahaleye, onu tahkire ve gözden düşürmeye vardı. Aynı zamanda o şiirin, sözümüzün başında talep ettiğimiz şekilde incelenmesine de engel oldu. Bütün bu olanlar çerçevesinde, cahiliye şiirini anlama konusunda oldukça tehlikeli yanlışlar bir araya geldi. Bunlar: Onun hakikatini gayet yoğun bir şekilde örttü, kapalı bir hale getirdi. Böylece cahiliye şiirine arız olan bölük pörçük ve yok olmadan kaynaklanan belirsizlik ile uğradığı rivayet kaynaklı artma ve eksilme, takdim ve tehir daha da arttı. Hatta onda bazen anlamlar öyle birbirine karıştı ki tenkit peşinde olanın onda kusur bulması işten bile değildir. Bununla beraber, cahiliye şiiri dillerin mihengi, Lügat, Nahiv ve Belagat için bir şahitler madeni olarak kaldı. Bu şiire daha ne belalar isabet ettiğini keşke bilseydim!

Sonra bu ve bundan daha fenası asırlarca devam etti ve bu modern asırda Batı sömürgeci -savaşçısının okullarımıza dayattığı ve sahih bir temele dayanmayan en çirkin öğretim metoduna kadar bizi götürdü. Nihayetinde Arapça öğretimini, öyle utanç verici bir duruma getirecek derecede zayıflattı ki, öğrencilerin farklı seviyelerdeki öğretim enstitülerinde aldığı tüm dünya dilleri içinde bunun bir benzeri yoktur. Sonra seneler geçtikçe felaket büyüdü. Derken Arap Dili, tamamıyla maksatlı bir şekilde her türlü ilim ve sanattan uzak bir kenara itildi. Böylece gençler dillerini, sınırlı bir ders olarak öğrenme durumuna geldi. Tabii bu sakıncalı-sınırlı haliyle herkese, özellikle de toy gençlere onu öğrenmek ağır geliyordu.

Sonra üniversiteler açılıp, dillerinden usanan ve onu küçümseyen bu gençler de oralara girince, "Şiir" fitnesiyle ve onun rivayetinin sıhhatinden şüpheye düşürmekle Şeytan asrı doğdu. Ardından bu fenalık gazeteciliğe uzandı. Derken sadece cahiliye şiiri değil tümüyle eski dil alay ve eğlence, espri ve küçümseme aracı yapıldı. Hatta dilin selametini korumaya yönelik geriye kalan her şeyi alay konusu yaptılar. Hâlbuki o dil selameti beraeti zimmet gibidir, dokunulmazlığı var, ne eksik ne fazla.

Bu anlattıklarım, eskiden beri cahiliye şiirinin maruz kaldığı durumların kısa bir tarihidir. Bunlar, belagat âlimleri ile benim ortaya koyup açıkladığım metodu birbirinden ayırmaktadır. Haddizatında onların da bizim de doğru bir şekilde, vartalara düşmeden İcâzu'l-Kur'ân'ı araştırmamız için tespit ettiğim bu metoda bağlı kalmamız gereklidir. Bu anlattıklarım, modern çağda bu meseleyi takip etmek isteyen kimse için oldukça özet bir tarihtir. Çünkü cahiliye şiiri, bir dili konuşan herkesin (ağzı olan konuşuyor, misali) oynadığı bir oyuncak halini aldı. Hatta bütün bunlar, üniversitede ve üniversite dışında o şiiri araştırmak isteyen yeni araştırmacılar için ümit kırıcı ve karamsarlık sebebi oldu. Bu öyle bir şiirdir ki Allah, cahiliye karanlıklarını aydınlatan bir nur olarak Kur'ân'ı Peygamber'ine indirdiğinde o şiir ehli, putçunun puta taptığı gibi o Kur'ân'ın beyanı önünde eğiliyor ve asla o şiir ehlinin putları için secde etmedikleri kadar huşu ile O'nun ayetlerine secde ediyorlardı. Zira onlar, putperestlikten önce beyanperest idiler! Onlardan, putlarını küçümseyeni duymuştuk ama beyanlarını küçümseyenini asla duymadık.

İyi biliyorsun ki, benim talep ettiğim, tartışıp delil getirdiğim, metot ve yolunu ortaya koymaya çalıştığım Kur'ân'daki beyanın hususiyetleri ile ilgilidir. Cahiliye şiiri ise, bu konuda ilk araştırılacak maddedir. Çünkü Kur'ân Arap dili ile nazil oldu. Nazil olanlara da sonra meydan okudu ve onları aciz bıraktı. İşte bunlar, bu şiirin sahipleri olup O'na ve O'nun beyanına aşık kimselerdi. Bu, Bakıllanî'nin açtığı, ardından Belagatin imamı Abdulkahir el-Cürcanî (ö. 474/1078-79)'nin Delâilu'l-İcâz ve Esrâru'l-Belağa adlı iki kitabıyla Belagatin önünde pınarlarını fışkırttığı kapıdan başka bir kapıdır. Ardından başka alimler de bu konuda birtakım yenilikler getirdiler; ilave ve eksiltmelerde bulundular. Bunlar, genişçe açıkladığımız üzere bu kapı kapandıktan sonra oldu. Doğal olarak Bakıllanî ve Abdulkahir'in bu kapıyı açmaya hakları vardı.

Arap Dili ehli için çağrıda bulunduğumuz bu iş bir gün gerçekleşince -ki Allah'ın tevfiğiyle bu bir gün gerçekleşecektir-, işte o zaman bu, sadece Arap Belagati Tarihi açısından değil, bütün insanlık nevinin belagat tarihi için apaçık bir fetih olacaktır. Aynı zamanda bu, "modern akıl"ın İcâzu'l-Kur'ân'ı tanıma konusunda arzuladığı ve kendisiyle doyunluğa ulaştığı ikna eden ve memnun eden bir unsur olacak. Sadece bu kadar da değil, ehli İslam'dan hak ehli o gün; Araplara tahsis edilen ve onların lisanıyla nazil olmakla ebediyen anılmalarına sebep olan, fakat Arap, acem (Arap olmayan) bütün insanlar için hidayet kaynağı olan Allah'ın kitabına insanları davet noktasında tıkanmış bir anda, ona kolayca davet için eşsiz bir vesile bulacaklardır.

İşte o gün "Kur'ân Tercümesi" fitnessi, apaçık bir sebepten ötürü kökünden geçersiz olacaktır. Çünkü insanlığın, şiir ve nesirde nadide eserler ortaya koydukları kendi dillerinde Kur'ân'ın beyanı gibi bir beyan (kelam, söz) getirmeleri güçlerini aşınca bu durum, O'nun tilavetinin beşer beyanından farklı olduğuna delalet eder. Onun için beyinsizliğin sürekliliği, ahmaklığın baskın gelmesinin bir eseri olarak biri Kur'ân'ı tercüme edebileceğini ve tercümesinde beşer beyanından farklı bir beyan ortaya koyabileceğini iddia edebilir. Böyle bir şey kimsenin gücü dâhilinde olmayınca, bu tercümenin anlamı olmaz, aksine o tercüme, Kur'ân'ı sair kelam gibi bir kelam gibi gösteren kusurlu ve seviyesi düşük olur ve onda âlemlere bir ayet, bir delil olmaz. O tercümede, bir kimsenin O'na iman etmesini sağlayacak bir şey olmaz. Bir kimsenin daha önceki itikat veya bilgisine aykırı olsa da bu böyledir. Ancak O'nun semadan indirilen bir Kitap olduğuna daha önce iman etmiş olmak durumu bunun dışındadır.

Bu, Kur'ân'ın bir ayet (delil, mucize) oluşundan farklıdır; ayet (delil, mucize) oluşu, bizzat beyanının O'nun beşer kelamı değil, semadan indirilen bir Kitap olup tilavetiyle ibadet ettiğimiz Rabbu'l-alemin'in kelamı olduğuna kesin delil olmasıdır. İşte o kelam hakkında Resulullah (s.a.s) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân hakkında mahir olan, *sefere-kiram-berere* melekleriyle beraberdir. Kur'ân okumada zorlanana, kem küm ederek ve sıkıntı çekerek okuyana iki ecir vardır." Yine Hz. Nebî, "Allah'ın kitabından bir harf okuyana, bundan dolayı

bir iyilik, yani hasene yazılır ve bu hasene, on katına kadar çıkabilir. Ben, “الم” bir harftir demiyorum, lakin ل bir harftir, ل bir harftir, م de bir harftir.” buyurmuştur. (Tirmizî).

İmdi, Allah, belki de bu ümmetin sonuna, onun evvelinin faziletinden dolayı ihsan edeceği birtakım güzellikleri saklamış; böylece Kur'ân ile sağır kulaklar, kör gözler, gafil kalbler açılır da insanlar O'nun hidayetiyle dalaletten çıkar ve O'nunla şeytanın izinden gitmeyi bırakır, sıratı müstakime koyulurlar. Nitekim Allah Teâla, Nebisine şöyle buyuruyor: “*Elbette sen onları doğru bir yola çağırıyorsun. Fakat ahirete inanmayanlar, ısrarla bu yoldan sapmaktadırlar*” (el-Mu'minûn, 73-74). Ayrıca Allah'ın, bu ümmetin evveline gizlediğini, sonundakinin eliyle tamamlaması ve bu gizlinin, bizim içimizde bulduğumuz Sübhan Allah'ın beyanı ile beşerin beyanı arasındaki bu farkta da olabilir. “*De ki: "En üstün hüccet yalnızca Allah'ındır. O, dileyeydi elbette sizin hepinizi doğru yola iletirdi"*” (el-En'âm, 6/149).

Allah, Mâlik b. Enes'e rahmet eylesin, o şöyle demiştir. “Bu ümmetin evveli ne ile ıslah olduysa sonu da onunla ıslah olacaktır.” Ümmetin evveli, ancak beyan ile ıslah olduğuna göre, sonu da sadece onunla ıslah olacaktır. Zira lügatine ve beyanına kıyan kimse ile canına kıyan aynıdır, hatta bunların en akıllısı ikincisidir.

Allah, kardeşim Malik bin Nebi'den razı olsun. Kur'ân Mucizesi kitabına bir Sunuş yazmamı talep etmiştir. Böylece benim, Kur'ân'ın İ'câzı konusunda görüş beyan etmeme kapı aralamıştır. Çünkü ben, bu konuya girmekten hep uzak durmuştum. Ayrıca bu vesileyle bana cahiliye şiiri hakkında görüş serdetmek için de bir kapı daha açmıştır. Bu konuyu ele almayı sürekli geciktiriyordum. İyi biliyorum ki bütün bu konularda kusurluyum. Konuyu uzatmış olsam da aslında usanç vermekten endişe ettiğim için özetledim. Fakat mazeretim, bu her iki konuda görüş beyan etmek suyu bulandırmak gibidir. Onun için var gücümle bu iki konuda net görüş ortaya koymaya çalıştım ki ikisi üzerindeki sis perdesini gidereyim ve o iki konudaki sıkıntıları bertaraf edeyim. Sübhan olan Rabbim'den, bu çalışmamı kıyamette kendisine yakınlık vesilesi eylemesini niyaz ederim. “*Herkesin nefsi için mücadele ederek geleceği, kendilerine zulmedilmeksizin herkese yaptığıının karşılığının eksiksiz ödeneceği günü düşün*” (en-Nahl, 16/111). Bütün hamdler sadece Allah'a mahsustur, güç ve kuvvet Onun dilemesiyledir, fazilet ve ihsan Onun katındandır.

Kaynakça

Malik b. Nebi. *Kur'ân-ı Kerim Mucizesi*, çev. Ergün Göze, İstanbul: y.y. 1969.

Malik b. Nebi. *ez-Zâhiratü'l-Kur'âniyye*, çev. Abdussabûr Şâhîn, Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 4. Basım. 1987.